

ענווה ומנהיגות

שיעור לפרשת שמות תשס"ד

הרב זלמן ברוך מלמד שליט"א

"אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה"

המדרש בתחילת ספר שמות אומר:

"זאלה שמות בני ישראל - אמר ר' אבהו כל מקום שנאמר 'אלה' - פסל את הראשונים, וכל מקום שנאמר 'זאלה' הוסיף על הראשונים". והמדרש ממשיך ואומר: "מה השבח? שבח על שבעים נפש שנאמרו למעלה שכולם היו צדיקים".

כלומר, מה הוסיפה המילה "זאלה"? שבני ישראל היו צדיקים כמו האבות. בשבת הקודמת סיימנו את ספר בראשית ואמרנו שספר בראשית נקרא ספר הישר והאבות נקראו ישרים. ישרים זו מדרגה יותר גבוהה מצדיקים. ישרים אלו אנשים שמטבעם הם צדיקים, הם אפילו אינם צריכים להתמודד עם יצרם - הם צדיקים. ישרים הם אנשים שמעצמם מתוכם הם רוצים להיות טובים, ישרים, לעבוד את ה', לקיים מצוות בין אדם לחברו ובין אדם למקום. האבות נקראו ישרים והבנים נקראו צדיקים. הפסוק אומר: "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה" - לצדיקים זרוע 'אור', ולישרי לב - 'שמחה'. הזריעה היא ההכנה לקראת ההוצאה של הפרי. לצדיקים זרוע אור, ולישרים יש כבר את הפרי של האור שהוא השמחה. אם כן, ישרים בחינה עליונה יותר מן הצדיקים, אם כן מה פירוש המדרש "זאלה שמות" - ו' מוסיף על הראשונים? הרי צדיקים הם פחות מישרים? אלא יש מעלה מיוחדת גם בצדיקים. ההתמודדות, הקושי והצורך להתגבר הן תכונות מיוחדות במינן.

הרצ"ה היה תמיד מדגיש את המדרש: "הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים ועונים, עושים מאהבה ושמחים בייסורים, עליהם הקב"ה אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". הוא היה אומר: "הנעלבים ואינם עולבים" - מדובר על אנשים שנעלבים, אנשים רגישים שמטבעם להעלב, ובכל זאת הם אינם עולבים. יש אנשים שלא נעלבים, הם לא רגישים להערות פוגעות מהסביבה, אבל לא מדובר עליהם. מדובר על אנשים שכן נעלבים, מדובר שהם סובלים בייסורים ובכל זאת הם שמחים ועושים מאהבה - עליהם הקב"ה אומר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". לכאורה ישנה מדרגה מיוחדת עליונה שאדם לא נעלב כלל מאנשים שמעליבים אותו - אבל יש מדרגה גדולה אחרת של "להעלב" ואף על פי כן לא להיות מהמשיבים ועונים.

"אשר בחר בנו מכל העמים"

ישנה עוד תוספת של ספר שמות על ספר בראשית. בספר בראשית ישנו עדיין גדר של משפחה. אבל בספר שמות המשפחה הזו כבר הופכת להיות עם. "הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו" - הראשון שקורא לנו עם זה פרעה. מצד

אחד יש בעם גודל ושלמות, ומצד שני יש בו הרבה צדדים וחלקים נמוכים. הציבור הוא תמיד מגוון וכולל אנשים מדרגות שונות. צבור תמיד מרכב מצדיקים, בינוניים ורשעים. אבל השלמות הזו של הופעת היחד, של ההופעה השלימה של האומה היא החשובה. "אשר בחר בנו מכל העמים" - הוא בחר בנו כעם, ועבודתנו היא כעם, לא כיחידים שלכל אחד יש תפקיד משלו - אלא תפקידנו כעם. וזה מוסיף על הראשונים - מכוח היותנו עם, זכינו לקבלת התורה.

האבות קיימו את התורה לבד כיחידים ומתוך עצמם, ואנחנו מקיימים אותה כעם וכמצווים "גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה". מציאות זו של עם פירושה שכל אחד יודע שאין לו תפקיד של מיצוי עצמי אישי, אלא הוא צריך למצות את כוחות העם כולו, וכל אחד נושא באחריות הזו, וכל אחד ערב לכל עם ישראל, וכל אחד צריך לרצות שכל עם ישראל ימצו את כוחותיהם. ועם צריך מנהיג. הפרשה שלנו מלמדת אותנו על לידתו של המנהיג. התורה מוצאת לנו לזכר לנו מה הדבר הראשון שעושה משה, שאח"כ נהיה רבנו. הדבר הראשון שהתורה מציינת על משה "ויצא אל אחיו וירא בסבלותם" - זה דרכו של מנהיג, כאן רואים את גדלותו של משה, אדם שאכפת לו מאחרים, שאכפת לו מהעם.

"ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו" - אומר המדרש: "שתי יציאות יצא אותו צדיק וכתבן הקב"ה זו אחר זו. ויצא ביום השני - הרי שתיים. וירא בסבלותם מהו וירא שהיה רואה בסבלותם ובוכה ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט והיה נותן כתפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן. ר' אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר ראה משוי גדול על קטן ומשוי קטן על גדול ומשוי איש על אשה ומשוי אשה על איש ומשוי זקן על בחור ומשוי בחור על זקן והיה מניח דרגון שלו והולך ומיישב להם סבלותיהם ועושה כאלו מסייע לפרעה. אמר הקב"ה אתה הנחת עסקיך והלכת לראות בצערן של ישראל ונהגת בהן מנהג אחים אני מניח את העליונים ואת התחתונים ואדבר עמך, הה"ד וירא ה' כי סר לראות".

הדבר הראשון שהתורה מספרת לנו על משה רבנו זה שהוא יצא אל אחיו ורואה בסבלותם. ועל זה הפירוש של המדרש, אבל פשט התורה הוא המשך הפסוק: "וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו, ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול" - לפי חוקי מצרים אסור להרוג איש מצרי על הכאה, אבל לפי חוקי התורה, כתוב בגמרא בסנהדרין: "מכאן יש ללמוד שכאשר נוכרי מכה ישראל הוא חייב מיתה, לא רק אם גוי הורג יהודי אלא אפילו אם הוא רק מכה - הוא חייב מיתה. ממשיכה הגמרא ואומרת "מי שסותר לאורו של

תארו לכם אדם שהקב"ה פונה אליו ומבקש ממנו: בא תהיה מנהיג, הרי אי אפשר לסרב לקב"ה, אבל לא רק זה - להיות מנהיג זה גם אתגר וגם מעמד, וגם חשיבות ובכל זאת משה מסרב. הקב"ה אומר למשה:

"הנה צעקת בני ישראל באה אלי וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם ועתה לך ואשלחך אל פרעה והוצא את עמי ישראל ממצרים. ויאמר משה אל האלוקים: מי אנוכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל מארץ מצרים."

משה עונה לקב"ה: אני לא מתאים לתפקיד. הקב"ה מבטיח לו: "...זהו לך האות כי אנוכי שלחתיך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוהים על ההר הזה", בהמשך יש דיון מה משה יגיד וכו', ואחרי כל זה אומר משה: "הן לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי כי יאמרו לא נראה אליך ה'". אני חושב שיש מקום לשים את הדגש על המילה "לי", משה לא חושד בבני ישראל שהם לא יאמינו שהקב"ה רוצה להוציא אותם ממצרים, הוא רק חושש שהם לא יאמינו לו.

פעם, שבוע לפני פרשת שמות הופיעו בביתי שני אנשים גבוהים אחד חובש על ראשו משהו משונה כמו כתר גדול, והשני הולך עם מקל גדול כעין המטה של משה. הם באו עם בשורה בפיהם: הם רוצים לבנות את בית המקדש בבית אל. זה היה מקרה מגוחך. לא התווכחתי איתם כי לא היה טעם. רק אמרתי להם שאחשוב על דבריהם. משה חשב שיקרה לו אותו הדבר. חז"ל אומרים לנו שגם משה היה גבוה ומרשים. ישנם המון אנשים בכותל שהם חושבים שהם המשיח - ומי מאמין להם? משה חושב שישנם אנשים מפורסמים גדולים וצדיקים בעם ישראל שאולי להם יאמינו, אבל למה שמישהו יאמין לו? רק יצחקו ממנו. "הן הם לא יאמינו לי ולא ישמעו בקולי" - אין לי שום מציאות שבגללה אנשים יתחשבו בי. והקב"ה חוזר ואומר לו: תעשה אותות, ונתן לו שלושה אותות, "ויאמר משה אל ה': לא איש דברים אנוכי גם תמול גם שלשום גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנוכי". משה מסכם: "ויאמר, בי ה' שלח נא ביד תשלח" - כל אחד אחר מישראל הוא יותר טוב ממני, אני רק אכשיל את השליחות, כלומר הוא לא מפתח מלקיים את דברי הקב"ה אבל הוא מפתח להכשיל אותה. הקב"ה לא מוותר וזה בגלל שמישהו מסרב. כזה אדם ענו מתאים לשליחות.

חז"ל אומרים על רבי שמרגע שמת בטלה הענווה מהעולם. הגמרא במסכת סנהדרין אומרת שמימות משה ועד ימות רבי לא היו תורה וגדולה במקום אחד. מאז משה רבנו ועד רבי יהודה הנשיא בכל הדורות כולם לא היה מישהו שהתבלט מעל הדור והיה גם המנהיג וגם הרב. על שולחנו של רבי לא היה חסר דבר, הוא היה שיא ההופעה המיוחדת ולכן הוא זכה להיות מחותמי המשנה. ועל הרבי הזה - עליו אומרת המשנה: משמת רבי בטלה ענווה. כלומר עם כל גדולתו הוא היה ענו גדול. זה לא בסתירה ואולי אפילו היא הנותנת: מי שכל כך מתבטל מהצד האישי שלו - הוא יכול להיות עבד לעם קדוש. לא מעסיק אותו הצד האישי שלו בכלל, ולכן הוא יכול להנהיג את עם ישראל. הוא לא עושה שום חשבון אישי אלא רק ממלא את תפקידו שהוא לקיים את רצון ה'.

ישראל הוא כאילו סתר לאורה של השכינה. משה עושה פעולה חריפה, "נסתכן בנפשו כדי להציל יהודי ממכה". משה פונה כה וכה כי הוא יודע שאם הוא ייתפס הוא מסתכן במיתה - אבל הוא לא נמנע מלפעול, הוא מוכן למסור את נפשו על צרתם של אחיו. זה מנהיג.

"אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבדקהו"

התורה ממשיכה ומספרת שמישה רבנו בורח "כי נודע הדבר", הוא בורח למדין וגם שם אנחנו רואים את הנהגתו המיוחדת. הוא יושב על הבאר ורואה את בנות יתרו מגיעות והרועים מגרשים אותם. המדרש שואל על הפסוק "ויושיעם" - ממה הוא הציל אותם, מדוע נכתב "ויושיעם"? עונה המדרש: "מלמד שהציל אותם מגילוי עריות, שנאמר: 'צעקה הנערה המאורסה ואין מושיע לה' - מה כאן גילוי עריות אף כאן גילוי עריות, ורבנן אמרי מלמד שהשליכו אותם למים והוציאם משה, ואין 'ויושיעם' אלא לשון מים, שנאמר: 'הושיעני אלוקים כי באו מים עד נפש'".

נחלקו חכמים ממה הוא הציל אותם, המהר"ל מדקדק שנקודת המחלוקת בין ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי לחכמים היא בעלת נפקא מינה מעשית: הדיון מה נחשב הצלה גדולה יותר? אם אדם רואה אישה בסכנת מוות או אישה בגילוי עריות: ממה צריך להציל קודם. ר' אליעזר אומר שעדיף להציל אישה מגילוי עריות לפני הצלת אישה ממיתה, וחכמים אומרים שעדיף להציל אישה ממיתה. בכל אופן משה רבנו מתערב בריב לא לו - כי הוא לא יכול לראות מישהו בצרה ולא להציל אותו. זו תכונה של מנהיג - לחפש את האמת והיושר ואפילו להסתכן למענם.

התורה מספרת לנו אח"כ שמישה היה רועה את צאן יתרו, וחז"ל מספרים לנו:

"אין הקב"ה נותן גדולה לאדם עד שבדקהו בדבר קטן ואח"כ מעלהו לגדולה הרי לך שני גדולי עולם שבדקן הקב"ה בדבר קטן ונמצאו נאמנים והעלן לגדולה. בדק לדוד בצאן ולא נהגם אלא במדבר להרחיקם מן הגזל שכן אליאב אומר לדוד (שמואל א יז) ועל מי נטשת מעט הצאן ההנה במדבר. מלמד שהיה דוד מקיים המשנה אין מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל. אמר ליה הקב"ה נמצא אתה נאמן בצאן בא ורעה צאני שנאמר (תהלים עח) מאחר עלות הביאו. וכן במשה הוא אומר וינהג את הצאן אחר המדבר להוציאן מן הגזל ולקחו הקב"ה לרעות ישראל".

מדרש אחר אומר שמישה רבנו ראה כבשה אחת שבורחת מן הצאן ורדף אחריה וחס עליה, הקב"ה ראה את ההתמסרות והרחמים של משה על הצאן - אז נתן לו לרעות את צאנו, את ישראל. ההסתכלות הזאת על דרך שמירת הצאן היא בדיקה מיוחדת. כשאדם חס על חברו הוא יודע שהוא יקבל ממנו טובה בחזרה. אבל כשאדם חס על הצאן - בוודאי שאין לו שום טובת הנאה מכך.

אנחנו ממשיכים ופוגשים את מידת הענווה של משה רבנו. הקב"ה פונה אליו ומבקש ממנו להוציא את בני ישראל ממצרים. ומשה מסרב: מי אני שאוציא את ישראל ממצרים.

רקע

ייתחס למצוקות העם הזה ויגן עליו? ואולי לו היה יודע משה את העובדה שהוא מזרע היהודים היה מסתיר זאת. ובכל זאת כל זה לא קרה. אחרי כן הוא בורח למדין - ולכאורה הוא לא היה אמור לחזור למצרים מקום בו נגזר עליו גזר דין מוות. כל זה נפלאות ה' - אי אפשר היה לדעת את המהלכים, ממצבים רחוקים לחלוטין נבחר משה להיות מנהיג ישראל.

בספר בראשית כשמכרו אחי יוסף את יוסף - הם חשבו שע"י המכירה יתבטלו החלומות, ודווקא ע"י המכירה הם נתקיימו. אם הם לא היו מוכרים החלומות לא היו מתקיימים. "אתם חשבתם עלי לרעה והקב"ה חשבה לטובה". בני ישראל חשבו שגזרת פרעה לזרוק את התינוקות ליאור היא תביא כליה על עם ישראל - אבל בסופו של דבר היא זו שהביאה את גאולת עם ישראל, שכן משה היה צריך לעבור את השיעור בהנהגת עם בבית פרעה. כשמשה ברח הוא לכאורה שוב התרחק מהסיכוי להנהיג את עם ישראל - אבל זה מה שהביא אותו למדבר ולפגישה עם הקב"ה בסנה. אנחנו לומדים מכאן שלפעמים מאורעות וצרות ציבוריות או פרטיות נראים לנו כאילו הם מרחיקים אותנו מהשאיפות שלנו. אבל אין זה נכון, על פי מה שאנחנו קוראים כאן בפרשה, מהצרות אנחנו נגיע לשאיפות. "עת צרה היא ליעקב וממנה יושע". לא רק שעוברים את הצרה אלא ממנה מתגדלים.

כך הדבר באופן כללי באומה כולה, וכך הדבר באופן אישי. יש אנשים שמצטערים שהם נקלעים לכל מיני צרות, קשיים לימודיים וכד' וחושבים שלכאורה הצרות האלה מעכבות אותם ומסיגות אותם אחורה, ובעצם זה להיפך, הצרות באות כדי להעלות אותם למדרגה יותר גדולה, הקשיים שאדם פוגש הם כדי לבנות אותם. כך אנחנו רואים כאן בפרשה. כל קושי יש לראות כאתגר וכעליה. כך גם היום, גם ההתמודדות שלנו בתוך עם ישראל ובארץ ישראל, ביישובים ובמאחזים - הכול אלו אתגרים כדי לחזק את עוצמת האמונה שלנו, את אחיזתנו בארץ ישראל ואת הכוח שלנו ביחס לאומות. רק ע"י אתגרים אלו נוכל לעלות מעלה ולהגיע לשאיפותינו. אם אמר המדרש "מי מחכה למשה בתיבה" והמשיך המדרש ושאל "ומי מחכה לישראל שיצאו מגלותם", אנחנו נמשיך ונשאל "ומי מחכה היום לארץ ישראל שתהיה כולה של עם ישראל" ואני מתכוון לשני חלקי הירדן כמו שהובטח לאברהם אבינו, "ומי מחכה לעם ישראל שיעשה תשובה". לפעמים אנחנו לא מחכים אבל הדברים קורים. כך בעז"ה אנחנו נקווה שנזכה במהרה בשלמות לגאולה שלימה ■

1 מדרש רבה שמות פרשה א פסקה כז.
2 סנהדרין כ"ח:
3 מדרש רבה שמות פרשה ב פסקה ג.

הוא אמנם חושב שהוא לא מתאים לתפקיד אבל דווקא משום כך רק הוא יכול להיות נשיא.

גם הלל הזקן, שהיה נשיא, היה ענו מאוד מאוד. דוד המלך שהיה מלך על ישראל, מנהיג צבאי, איש קדוש, בעל רוח הקודש - אומר: "אנוכי תולעת ולא איש". כל כך עניו. זה תנאי בסיסי למנהיג אמיתי - מנהיג שפועל מכוח העם ולא מהצד האישי שלו. זו אישיות כלל ישראלית. גם בסוף הפרשה אנחנו רואים שמשה בא אל פרעה ובעקבות זה פרעה מקשה את ליבו ומכביד על ישראל, בא משה לרבש"ע ואומר לו: "למה הרעות לעם הזה - למה זה שלחתיני" - ידעתי שזה לא יצליח, אם היית שולח מישהו אחר זה היה מצליח. חז"ל אומרים שמידת הדין בקשה לפגוע בו: איך משה מדבר כלפי שמיא? ממשיך המדרש: הקב"ה ידע שמשה דבר בשביל ישראל. (מכאן רואים שמידת הדין והקב"ה אלו שני דברים נפרדים...) והקב"ה אוהב את זה - תתלונן אלי כשרע לעם ישראל. ואנחנו פוגשים את זה עוד פעם כשמשה אומר אחרי חטא העגל: "מחני נא מספרך אשר כתבת", חז"ל אומרים שמשה מסר את עצמו למיתה למען עם ישראל "מחני נא" - זה מנהיג.

חז"ל אומרים שמשה רבנו נולד כך. כבר כשהוא נולד נתמלא כל הבית אורה, חז"ל אומרים שבת פרעה כשראתה אותו ראתה את השכינה עימו שנאמר: "ותראה" ולא "ותראה אותי" - סימן שהיא ראתה עוד משהו. משה רבנו נולד גדול אבל גם אדם שנולד עם כשרונות ויכולות והוא לא מתאמץ ומתיגע - הוא לא יבוא לידי מימוש. הרצ"ה היה אומר על אביו (הרב קוק זצ"ל) שהוא היה בעל כשרונות עצומים ויכולות גדולות, ושהוא פעל על כל תכונה שלו בעמל נורא וביגיעה עצומה. הוא יגע על הדביקות בתפילה, על לימוד התורה ועל מידותיו, ורק בזכות זה זכה למה שהוא זכה. לכל אדם מישראל ישנם כוחות והוא צריך להוציא אותם מן הכוח אל הפועל. לכל אחד מישראל יש ניצוץ של משה רבנו. הגמרא שואלת על הפסוק: "מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה" - וכי דבר פשוט הוא לירא את הקב"ה? עונה הגמרא שלמשה רבנו זה היה פשוט. אבל הרי נאמר "מעמך" והכוונה מכל אחד ואחד? אלא לכל אחד מישראל יש יסוד של משה, איזה ניצוץ של משה, והוא יכול להוציא את היכולת הזו מן הכוח אל הפועל. ולכן חייב אדם לומר: "מתי יגיעו מעשי למעשי אבות: אברהם, יצחק, יעקב ומשה".

"עת צרה היא ליעקב - וממנה - יושע"

כשאנחנו עומדים ומתבוננים בהשתלשלות המהלכים עד שמשה רבנו נהיה למנהיג, אנחנו פוגשים שעות קשות מאד, בהם אף אחד לא יכול לתאר לעצמו לאן יגיע משה. המדרש בסוף פרשת וישב אומר שכשמשה היה בתיבה בים סוף - המצב היה אבוד. אימו לא רצתה להטביע אותו בעצמה - אז היא שמה אותו בתיבה על דעת שימות לאחר זמן. לא היה בכלל סיכוי שמשה יחיה. המדרש אומר: "מי מחכה למשה שהיה בתיבה ביאור?" מי חשב שהתינוק הזה ביאור יגדל להיות משה רבנו? ניתן להמשיך את המדרש ולומר: וכשמשה גדל בבית בת-פרעה מי חשב שילד כזה, שגדל בבית המלוכה וראה את עם ישראל כעם של עבדים, בכלל

האם יש סיכוי לענווה?

☒ מטרת הפעילות:

החניכים יראו במידת הענווה בסיס ללקיחת אחריות והובלה.

☒ מבנה הפעילות:

1. למידה מהי מידת הענווה.
2. לימוד מרכיבי הענווה לפי אגרת הרמב"ן.
3. הכרה כי הענווה היא תנאי בסיסי להנהגה ולאחריות.

☒ מהלך הפעילות:

1. למידה מה זאת ענווה?

מניחים על הרצפה בריסטול עליו כתוב "אנכי עפר ואפר". שואלים את החניכים אם הם יודעים מי אמר את זה ומה היתה כוונתו (מדובר באברהם אבינו אשר מבקש מה' לחפש אם יש צדיקים בסדום, בראשית י"ח, כ"ז). אם עושים את הפעולה באמצע שבוע, אפשר לכתוב על דפים את הנושאים העיקריים שהחניכים מעלים (ענווה, שפלות רוח, אפסיות מול הקב"ה וכדו').

לאחר מכן, מניחים בריסטול עליו כתוב "בשבילי נברא העולם" ושואלים את החניכים מה כוונת המשפט, למי מתאים לומר משפט כזה וכו'. ושוב, אפשר לכתוב את הנושאים שהחניכים מעלים (גאווה, שחצנות, מישהו שאוהב את עצמו...).

מקריאים את הסיפור החסידי הבא:

אמר ר' שמחה בונם לתלמידיו: כל אחד צריך שיהיו לו שני כיסים, כדי שיוכל להשתמש בזה או בזה לפי הצורך. בכיס אחד מונח המאמר "בשבילי נברא העולם" (משנה סנהדרין, ד', ה') ובכיס השני "אנכי עפר ואפר" (בראשית י"ח, כ"ז).

(יתכן שהחניכים מכירים את הביטויים וידעו כבר להסביר את הקשר ביניהם, ואז צריך להתעכב פחות על הסבר הסיפור). שואלים את החניכים איך הם יכולים להסביר את הסיפור, לאור הדברים שאמרו קודם לגבי כל אחד מהמשפטים. אפשרות אחרת היא לתת לכל חניך פתק ובו משימה כאשר המשימות של כולם סותרות אחת את השנייה (לדוגמה, על פתק אחד לרשום 'הקפד שהאור בחדר יישאר דלוק' ועל פתק אחר 'כבה את האור', או 'תצטק בקול במשך דקה' ו'תדאג שתהיה בחדר דממה' וכן הלאה). לאחר ביצוע המשימות, שואלים האם מישהו מהחניכים התקשה בביצוע המשימה ואם כן מדוע. לאחר דיון קצר במה שהיה, מקריאים את המדרש ושואלים את החניכים איך ר' שמחה בונם מצפה מאיתנו שנחיה בו-זמנית עם שתי אמירות סותרות.

"שורש הענוה - שיחשוב בעצמו בעוד הוא שלו ושקט, בדיא ועשיר, אשר הבודא ברוך הוא היטיב עמו עובה, ושהוא אינו דאוי לה, ושיחשוב גדולת הא-ל ודוממות תפארתו, ויחשוב: מה אני? הלא אני בדיא שפלה מאד, ואני בעולם השפל והכלה, ויחשוב: כל מעשים עובים שאוכל לעשות אינם כי אם עיפה מן הים נגד מה שאני חייב לעשות. ויעשה כל מעשיו לכבוד שמים. ולא להחניף לשום אדם, ולא לשום הנאה, אך יעשה הנל לשמו הגדול - זה שורש הענוה"

[ארחות צדיקים, שער הענוה]

האמירות שנתן ר' שמחה בונם אינן סותרות! צריך להבין שהענוה כוללת בתוכה שני צדדים של אותו המטבע. כלומר, כפי שמוצא בארחות צדיקים, עלינו לדעת כי אנו שפלים אל מול הקב"ה ומעשינו הם כטיפה בים, אבל, עם זאת אל לנו להרים ידיים ולומר שאין משמעות למעשינו, אלא להיפך "יעשה כל מעשיו לכבוד שמים". כל הכוחות שיש באדם ניתנו לו במתנה וכתוצאה מכך יש לו מחויבות יותר גדולה למלא את התפקיד שניתן לו יחד עם כוחות אלו וכאן נכנסת האמירה של 'בשבילי נברא העולם' - לצורך מילוי תפקידי, עומד לרשותי העולם כולו. אני חייב להכיר את הכוחות שלי במלואם, ולדעת גם את המקומות החלשים שבי ולהגיע לידי ניצול מירבי של יכולותיי.

שני הכיסים שמציע ר' שמחה בונם לתלמידיו, באים לחזק אותם בשליחותם ולתת להם את היכולת לראות את הכוחות שלהם מבלי להגיע לידי גאווה. על האדם מוטל התפקיד לדעת מי הוא, למה הוא מסוגל ולזכור תמיד מאיפה הוא הגיע, וממילא עד כמה הוא קטן אל מול גדולתו ותפארתו של הקב"ה.

המידה הנכונה היא ענוה, דהיינו לא לתת לאנשים ל"דרוך עליך" או ללבוש בלויי סחבות המבזות את לובשיהם (ע"פ רמב"ם הל' דעות ב', ב'). הנהגה זו הנה רק ריפוי זמני, מפני שאם אדם ימעיט כל כך בערך עצמו, הוא יכול להגיע להסתכלות כזאת

שיחשוב שבעצם איננו אחראי למעשיו. הענווה האמיתית היא להכיר את מעלותיך אבל לדעת שכולם באו בתור חסד מאת ה'. שנאמר "הנה השמים ושמי השמים לא יכלכלוך" (מלכים-א ח, כז) אף כי ליבות בני האדם! ונאמר "הלוא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם ה'" (ירמיה כג, כד).

המטרה היא שאדם יגיע להכרה שאין כוחו ועוצם ידו אחראים על ההצלחה שלו בחיים אלא הדבקות שלו בקב"ה, ולכן, אם אדם מבין שאין לנו על מי לסמוך אלא על אבינו שבשמים, ה' ינשא אותו מכיוון שהוא משליך את יהבו עליו. (מתוך "על אגרת הרמב"ן" / עדיאל אלקסלסי)

2. מרכיבי הענווה לפי אגרת הרמב"ן

איך מגיעים לידי ענווה? הרמב"ן, באגרת שכתב לבנו, נותן הנחיות "איך תתנהג במידת הענווה ללכת בה תמיד":

כל דבריי יהיו בנחת
וראשך כפוף
ועיניך יביטו למטה לארץ
ולבך למעלה
ואל תביט בפני אדם בדברך עמו
וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך
ואם חכם או עשיר הוא, עליך לכבדו
ואם רש הוא, ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך,
שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד
בכל דבריי ומעשיי ומחשבותיי בכל עת חשוב בלבך כאילו אתה עומד לפני הקב"ה ושכינתו עליך,
כי כבודו מלא העולם
ודבריי יהיו באימה וביראה כעבד לפני רבו
ותתבייש מכל אדם
ואם יקראך איש אל תענהו בקול רם רק בנחת כעומד לפני רבו
והווי זהיר לקרות בתורה תמיד אשר תוכל לקיימה
וכאשר תקום מן הספר תחפש באשר למדת אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו
ותפשפש במעשיי בבוקר ובערב
ובזה יהיו כל ימיך בתשובה
והסר כל דברי העולם מלבך בעת התפילה
והקן לבך לפני המקום ברוך הוא
וטהר רעיוניך
וחשוב הדיבור קודם שתוציאנו מפיוך
וכן תעשה כל ימי הבלך בכל דבר ודבר ולא תחטא
ובזה יהיו דבריי ומעשיי ומחשבותיי ישרים
ותפילתך תהיה זכה וברה ונקיה ומכוננת ומקובלת לפני המקום ברוך הוא"

מחלקים את החניכים לקבוצות. כל קבוצה מקבלת הנחיה אחת או יותר מההנחיות המופיעות באגרת. מבקשים מהחניכים להכין הצגה שממחישה את השימוש בהנחיה הכתובה. אפשר לבקש מכל קבוצה לחשוב גם על עצה שהם יכולים לתת, כיצד אפשר להקפיד על ההנחיה שניתנה להם. הרעיון הוא שהחניכים יעבדו בעצמם את ההנחיות ויחשבו על דרכים לאמץ אותם לעצמם.

לאחר שכל החניכים הציגו את ההנחיות שלהם (אפשר לחלק לכולם את האיגרת ולאחר שכל קבוצה מציגה, על שאר החניכים לנחש באיזו הנחיה מדובר), מקריאים את האיגרת כולה. חשוב להדגיש לחניכים, שמטרתן של ההנחיות היא לחזק ולא להחליש והדרך למלא אחר כל ההנחיות היא ארוכה וכרוכה בעבודה עצמית. לא לחינם, חוזר הרמב"ן על המילה "תמיד" חמש פעמים בתוך האיגרת! להתמדה יש כוח להטביע באדם את המידה, ואם כל אחד מהחניכים יקבל על עצמו אפילו הנחיה אחת ויתמיד בה, אזי הוא נמצא בדרך הנכונה.

כדאי לעבור עם החניכים על העצות שהם נתנו, לרשום אותם ובפעולה הבאה לחלק אותם לכולם וכן לחשוב ביחד אילו הנחיות אפשר 'לאמץ' כקבוצה ולנסות להתמיד בהם לאורך זמן.

3. הכרה כי הענווה היא תנאי בסיסי להנהגה ולאחריות

מחלקים את החניכים לשלוש קבוצות. כל קבוצה מקבלת את אחד מהכרטיסים המצורפים.

1 **"והאיש משה ענו מאד" (במדבר י"ב, ג') - פתחו בספר שמות, פרק י"ח, פסוקים י"ג-כ"ו. קראו את הפסוקים וחשבו כיצד באה לידי ביטוי בפסוקים אלו מידת הענווה של משה.**

2 **"והאיש משה ענו מאד" (במדבר י"ב, ג') - פתחו בספר שמות, פרק ל"ב, פסוקים ל"ל-כ"ד. קראו את הפסוקים וחשבו כיצד באה לידי ביטוי בפסוקים אלו מידת הענווה של משה.**

3 **"והאיש משה ענו מאד" (במדבר י"ב, ג') - פתחו בספר במדבר, פרק י"א, פסוקים כ"ד-כ"ט. קראו את הפסוקים וחשבו כיצד באה לידי ביטוי בפסוקים אלו מידת הענווה של משה.**

עוברים עם החניכים על המקורות, ומסבירים (במידת הצורך). משה רבנו נחשב למנהיג הגדול ביותר לעם היהודי ("לא קם בישראל כמשה עוד") והתכונה הבולטת ביותר שלו, המוזכרת בתנ"ך, היא הענווה. דבר זה איננו מקרי. משה רבנו מגיע להתבטלות מוחלטת כלפי הקב"ה (ראו מאמרו של הרב יעקב מאיר) וגם בפני העם ניתן לראות את ענוותנותו הרבה. מקור מס' 1, מראה לנו כי משה מקבל את הביקורת שמעביר עליו יתרו, הוא מוכן להקשיב לדבריו וכן ליישמם. כמו כן, הוא מכיר בדבריו יתרו שהוא איננו מסוגל לשפוט לבד את כל העם ולכן מוכן שישבו עימו אנשים נוספים וישפטו אף הם. משה איננו מסיר אחריות מעליו, הוא לא מוותר על תפקיד כשופט, ומאידך, הוא איננו מתגאה ביכולותיו ודורש להישאר השופט היחידי, אלא הוא מכיר בתפקידו וביכולותיו ומוצא דרך לשלב בין השניים.

במקור מס' 2 מתפלל משה על הקב"ה שיסלח לבני ישראל על חטא העגל, ואומר: "ואם אין מחני נא מספרך" (פסוק ל"ב). משה יודע שהתפקיד שלו הוא להיות מנהיגם של עם ישראל, ומתוך הבנתו את גודל התפקיד, הוא מוכן לוותר לחלוטין על עצמו. משה לא שם את עצמו במרכז, שכן הוא בכלל לא היה שותף לחטא ויכול היה שלא להיות שייך לעונש שרצה הקב"ה לתת, אלא להיפך! הוא מבטל את עצמו ומוכן להימחק לחלוטין לטובת מונהגיו. לדעת רבים מהמפרשים (רמב"ן, ספורנו), משה מבקש מהקב"ה שימחוק את זכויותיו מספר החיים ויזקפם לטובת בני ישראל. משה מוכן לוותר על דברים להם הוא זכאי ובלבד שהעם אותו הוא מנהיג יינצל.

במקור מס' 3 אנו רואים שיהושע מגיע למשה לספר לו שאלדד ומידד מתנבאים במחנה, ולפי המדרש התנבאו: "משה מת ויהושע מכניס". ולפיכך פונה למשה ואומר: "אדוני משה כלאם" (פסוק כ"ח). תשובתו של משה מלמדת אף היא על ענוותנותו הרבה. משה אומר ליהושע "המקנא אתה לי ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם" (פסוק כ"ט). לא זו בלבד שלמשה לא מפריע שאלדד ומידד מקבלים נבואה, הוא גם מביע את תקוותו שכל העם יוכלו לקבל נבואה. משה איננו חפץ להיות הנביא היחידי ובכך לשמור על גדולתו ומעמדו. טובת העם עומדת לנגד משה בכל מעשיו, הוא איננו חושב על עצמו, על כוחו ועל כבודו, אלא על מה שטוב לעם ומה שיעזור לו להנהיגם בצורה הטובה ביותר.

כל אחריות המוטלת על כתפיו, תיעשה על הצד הטוב ביותר אם היא תצא לפועל מתוך ענווה. כלומר, האדם הענו יכול לקבל על עצמו אחריות ולדאוג למלאותה מבלי ליפול במכשולים העומדים בפניו, כגון הכבוד, הצורך בשליטה, הנוחות שלו עצמו וכו'.

הצעד הראשון בלקיחת אחריות, מוכרח להיות הענווה. רק מתוך הענווה ניתן להוביל מהלכים בצורה אחראית ולהצליח להוביל בדרך מגוון רחב של אנשים ושל דעות (למרות שאני אולי שונה, עדיין יוכלו לראות בי מנהיג כי אני לא מתנשא עליהם, מוכן להקריב את עצמי בשבילם, ללמוד מכל אחד מהם ורוצה את טובתם).

במערך הקרוב נעסוק בבניית אחריות אצלנו כפרטים וכקבוצה. חלק חשוב ביותר באחריות היא היכולת לומר "אחריו", להיות ענו. על כל זאת נרחיב ונעמיק בפעילויות הבאות בעז"ה.

"כי אין אנו יודעים כלל מה הוא ענווה ושפלות אמיתי, כי בודאי אין זה התכלית שיהיה נבזה ועצל שקורין 'שליימזלניק', כי הענווה היא עיקר החיים של כל איבר ואיבר והיא כל ענוג עולם הבא, ובודאי אין זה התכלית של עולם הבא להיות נבזה ועצל וכו', חס ושלום" (ליקוטי עצות, 'גאווה וענווה', אות לא)

"קבלה עצמית היא יכולתו של האדם להביט בעצמו בראי מבלי להתכחש לעצמו. להיות מוכן להכיר ולאהוב את עצמו כמו שהוא, על הרע ועל הטוב שבו, מבלי להרגיש צורך להתנצל או להתאים את עצמו לציפיות החברה: "אני זה אני". לא מדובר על סילוק האשמה או האחריות, פעולה שהיא, כאמור, בריחה מההתמודדות, ומחנאב (החיובי) הכרוך בה. מדובר כאן ביכולת להיות את עצמך, להתמודד עם חיך מתוך נקודת החיות שבתוכך, ולא לנסות להיות תוך ציפייה לקבל אישור וערך מהסובבים אותך, או תוך פיתוח אשליית אישיות של מסכנות או גדלות מופרזים" (מתוך האתר 'נקודת חיבור' / עמיחי פרלמן)

"דרך הענווה האמיתי היא לכבד גם כן את עצמו במידה הראויה, כי יסוד הענווה היא הכרת האמת לאמיתתה, בלא שום עורון וערכוביא של דמיון, שברוב האנשים האהבה הנפרזה לעצמם מסמאת את עיניהם מלראות בהסרון הנמצא בעצמם, וממילא גם בטובת רעיהם וביתרונם. אבל הענווה רואה את עצמו מכובד מצד צלם אלוקים אשר בו, מצד החכמה והטוב הנקנה בנפשו, ומוכן לראות גם כן את הסרונותיו בלא שום משוי פנים, וכן רואה הוא ביתרון חבירו מצד צלם אלוקים וסגולת הנפש. על כן כהיותו מכבד את עצמו, יתכוון שיהיה בכבודו מכבד לאחרים, שיותר ניכר הוא כבוד הבריות כשמכובד מכבד אותם משיכבדם בזוי" (עין א"ה, שבת פ"ב קט"ז)

תורת משה - על הקשר שבין תכונת הענווה של משה רבנו לבין בחירתו לקבלת תורה מן השמיים

הרב יעקב מאיר

בדוגמאות ובדימויים כדי לנסות להמחיש לנו במקצת את התהליך. על פי המתואר, הנביא מקבל חזון כל שהוא ובו מובע רעיון. הנביא מפנים אותו ומצטווה להעביר אותו אל העם. אך בניגוד לספר התורה, הרי שכאן לנביא שמורה הזכות לנסח את הרעיון בסגנון המיוחד לו. חז"ל קבעו כי "אין

שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד", והדבר נובע מכך שגם אם שני נביאים יקבלו את אותה הנבואה, הרי שכל אחד מהם ינסח אותה לפי סגנונו האישי. כלומר הרעיון הטמון בבסיסה של כל נבואה והציווי לאומרה הם אלוקיים, הסגנון והפרטים הנובעים ממנו הם אנושיים. הכתובים לעומת זאת הם ספרים שנכתבו ללא ציווי כל שהוא. הקב"ה לא ביקש מאף אחד לכתוב אף אחד מספרים אלו, אך כאשר ישב אחד מן החכמים לכתוב אותם הוא קיבל סיוע אלוהי. לא ניתן אם כן להצביע היכן בדיוק ממוקם החלק האלוהי בכל אחד מספרי הכתובים, אך כולו נוצר בעזרה מיוחדת מן השמים.

מספרי הנבואה או הכתובים, מגלה מעורבות אישית בטקסט של הספר. הוא יוצק אליו את אישיותו ומחשבותיו, הוא עומל כדי לשפר את סגנונו ולתת לו ברק. לכל אחד מהם ישנו חלק עצמי בתוצאה הסופית. אך כאשר אנו מדברים על התורה עצמה, משה אינו יכול להשתמש בשום רעיון או סגנון אישי. כאן אסורה באיסור חמור כל הוספה, גריעה או שינוי מן הצד האלוהי הברור. משה זקוק להתבטלות מוחלטת כלפי הקב"ה כדי שערכה המיוחד של התורה ישתמר במלואו. לשם כך צריך ענווה אמיתית, לא חלקית אלא מוחלטת, לעבוד שנים רבות בהעברתה של התורה מן השמים אל הארץ ללא שום תקווה לקרדיט ולו הקטן ביותר, זוהי ענווה אמיתית. זוהי גם אחת מן המשמעויות של הביטוי "עבד ה'" שזכה בו משה. אך בסופו של דבר, באופן פרדוקסאלי, דווקא הענווה של משה היא זו שהקנתה לתורה את שמה "תורת משה". ■

בפרשת בהעלותך מופיע אחד מן המאפיינים הבולטים של משה, אולי החשוב ביותר שלו כאדם - ענווה. התורה אומרת כי "האיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה". אין כאן רק ציון התכונה הבולטת הזו של משה (אם ניתן לקרוא לענווה תכונה בולטת ...) אלא עריכת השוואה עם

כלל המין האנושי, שתוצאתה היא שמשה אינו רק ענו אלא הענו ביותר בעולם. משה היה זה שנבחר גם מכל האדם אשר על פני האדמה, לשמש המתווך בין הקב"ה לבין עם ישראל, בקבלת התורה מן השמים ובהעברתה לארץ. האם יתכן שאין זה מקרי שאדם בעל תכונת ענווה בולטת יבחר לתפקיד זה?

כדי להבין אפשרות של קשר כזה, ננסה קודם להסביר את ההבדל שבין שלשת חלקיו של התנ"ך. התנ"ך מורכב מחמשת חומשי התורה, מספרי הנביאים ומספרי הכתובים. לשם מה נחוצה חלוקה זו? מדוע אי אפשר לראות את כל חלקיו של התנ"ך כמקשה אחת? לכך היא שישנו הבדל מהותי המפריד בין

כל חלקי התנ"ך. התורה היא יציר כפיו הבלעדי של הקב"ה. כאשר אנו קוראים בתורה רעיון או מצווה מסוימת הרי שהוא כל כולו אלוהי. אך לא רק במישור של הרעיונות הכלליים התורה היא שמימית, אלא גם בפרטים ופרטי הפרטים. כל פסוק בתורה נכתב על פי ציוויו של הקב"ה, כל מילה ואף כל אות. כאשר ישנה אפשרות לכתוב מילה מסוימת ביותר מצורה אחת (דבר נפוץ מאוד בעברית), הרי שהצורה שנכתבה בתורה, הייתה על פי הוראתו המפורשת של הקב"ה. כאשר מילה מסוימת נכתבת במקומות שונים בתורה, בצורה שונה, הרי שכך קבע הקב"ה, גם אם לא תמיד אנו יכולים להבין מדוע. לסיכום התורה היא יצירה אלוהית מן הקטן שבפרטים ועד לגדול שבכללים. כאשר אנו עוברים לדון בשני החלקים האחרים של התנ"ך, הרי שהמצב שם שונה לחלוטין. על אף שלא ניתן להסביר למי שאינו נביא, מהי המשמעות של קבלת נבואה, הרי שהנביאים השתמשו

משה זקוק
להתבטלות מוחלטת
כלפי הקב"ה כדי
שערכה המיוחד של
התורה ישתמר
במלואו. לשם כך
צריך ענווה אמיתית,
לא חלקית אלא
מוחלטת

קדימה, אחרים!

המטרה הפילוסופית:

החניכים יקחו אחריות בשני אופנים: יעשו בעצמם את מה שהם טובים בו, ויתנו לאחרים להוביל בתחומים אחרים.

המבנה הפילוסופי:

1. החשיבות להכיר בערך עצמי.
2. הבנה כי נקודות החולשה שבי הן נקודות חוזק אצל האחר.
3. אחריותה של קבוצה.
4. הכרה בהבדל שבין 'גאונות יחידה' ל'גאווה'.

מהלך הפילוסופי:

1. החשיבות להכיר בערך עצמי

מחלקים את החניכים לשלוש קבוצות. כל קבוצה מקבלת מקרה (נספח 1) וצריכה לענות על השאלה שלאחריו.

המקרים:

- א.** רינה היא ילדה הכי גבוהה והכי רזה בכיתה. בשבוע שעבר הכריזו בבית הספר שבסוף השבוע תתקיים תחרות קפיצה לרוחק. הפרס למנצחת הוא מלגה בת 5,000 ש"ח. האם לדעתכם כדאי לרינה לגשת לתחרות?
- ב.** שלום מאד אוהב את שיעורי ביולוגיה. במיוחד הוא אוהב ללמוד על גוף האדם. אתמול, בזמן שעבר במרכז העיר, התרחשה בסמוך אליו תאונת דרכים. שלום רץ לסייע לאנשים הנפגעים. האם לדעתכם שלום פעל נכון?
- ג.** אילה יודעת לצייר בצורה מדהימה. בעוד עשרה ימים כיתה של אילה עורכת הצגה והמורה שאלה מי מוכנה להתנדב לצייר את התפאורה. אילה התנדבה. האם לדעתכם אילה פעלה נכון?

לאחר שכל אחת מהקבוצות מציגה את המקרה שלה ואת דעתה, נותנים לכל קבוצה מידע נוסף (בהתאמה למקרה שקיבלה).

א. רינה שונאת להתעמל. היא ממש לא בכושר...

ב. שלום מתעלף כשהוא רואה דם (גם כשעושים לו בדיקת דם...)

ג. אילה טסה מחר לחו"ל לחתונה של בת דודתה. היא תחזור בעוד שמונה ימים...

כמובן, שהפרט הנוסף משנה את התמונה. קל לנו לראות זאת אצל אחרים, אבל החכמה היא לדעת להכיר גם את עצמינו על יכולותינו וחסרונותינו. צריך להבין שאם אדם לא מודע באמת לחוזקו ולחולשתו, הוא עלול למצוא את עצמו במקום או בתפקיד הלא נכונים.

2. הבנה כי נקודות החולשה שבי הן נקודות חוזק אצל האחר

פלונטר - החניכים יושבים במעגל, כל אחד מקבל פתק ועליו הוראה, לעת עתה אף אחד לא מסתכל בפתק שלו. נותנים לאחד החניכים חוט צמר. על החניך לקרוא את ההוראה על הפתק שלו, לתפוס את קצה הצמר ולהעביר את שאר החוט לחניך לפי ההוראה הרשומה לו. מעבירים את הצמר בין כולם עד שמסתיים החוט או שכל החניכים כבר מילאו את ההוראות שלהם. במידה והצמר הגיע לחניך יותר מפעם אחת, הוא מעביר את הצמר ליושב מימינו.

ההוראות -

- Ⓒ חשוב על דבר שאתה לא טוב בו והעבר את הצמר למישהו שכן טוב בדבר זה.
- Ⓒ חשוב על משהו שאתה לא יודע לעשות והעבר את הצמר למישהו שידע לעשות זאת.
- Ⓒ חשוב על משהו שאתה שונא לעשות והעבר את הצמר למישהו שאוהב לעשות זאת.
- Ⓒ חשוב על משהו שרצית לעשות ולא עשית והעבר את הצמר למישהו שעשה את זה.
- Ⓒ חשוב על משהו שניסית לעשות ולא הצלחת והעבר את הצמר למישהו שעשה את זה.
- Ⓒ חשוב על משהו שנכשלת בו והעבר את הצמר למישהו שהצליח לעשות זאת.
- Ⓒ חשוב על משהו שהיית רוצה ללמוד והעבר את הצמר למישהו שלמד זאת.
- Ⓒ חשוב על משהו שהיית רוצה לדעת והעבר את הצמר למישהו שידע זאת.

(אפשר, כמובן, לחשוב על הוראות דומות נוספות ו/או לחלק את אותן הוראות מספר פעמים).
לאחר שמסיימים את המשחק, מנסים לגלגל את הצמר בחזרה. אפשר לבקש מהחניכים שכל אחד יאמר מדוע הוא קיבל את הצמר או לחילופין שכל אחד יחזיר את הצמר למי שקיבל ממנו וימלא את ההוראה של האחר (למשל, דני קיבל ממשה את הצמר, משה אמר שהוא לא יודע לנגן בפסנתר ודני כן ועל כן העביר לו את הצמר, כאשר דני צריך להחזיר את הצמר למשה, עליו לחשוב על משהו שהוא לא יודע לעשות ומשה כן).

בהכרה בערך עצמי כלולות גם התכונות הטובות שלי והיכולות השונות שלי, וגם הצדדים הפחות חזקים שבי. כלומר, בכל אחד מאיתנו יש נקודות שבהם הוא חלש או פחות טוב. עלינו לזכור שהעבודה העצמית היא דבר מאד חשוב והיא חלק מהתפקיד של כל אחד ואחד מאיתנו, אך חשוב גם לזכור שאנחנו חיים בחברה ועל כן, נקודות חולשה שלי הם בודאי נקודות חוזק של מישהו אחר ועליי לדעת להיעזר באותו אדם.
חלק מהאחריות המוטלת על האדם היא לוותר על מקומו במקומות בהם הוא פחות טוב ולתת לאחרים לבוא לידי ביטוי. אפשר לחזור על הדוגמא של משה רבנו שהבאנו בפעולה הקודמת. משה יודע כי הוא לא יכול לשפוט את העם לבדו, ועל כן הוא בוחר אנשים נוספים שיעשו זאת איתו. או במילים אחרות, הוא מכיר ביכולותיו ובוחר לפעול בצורה הממלאת את שליחותו באופן הטוב ביותר - לצרף אליו גם שרי מאות ואלפים שישפטו את העם.

3. אחריותה של קבוצה.

עד עכשיו דיברנו על ההכרה בערך עצמי ועל מידת הענווה. אחד היתרונות המרכזיים של קבוצה הוא ביכולת של חבריה להשלים זה את זה וליצור יחד תמונה שלמה הרבה יותר. האחריות של הקבוצה היא לדאוג שכל הכוחות יבואו לידי ביטוי, ועל כל אחד ואחד בקבוצה לדעת לתת את כוחו אך גם לוותר על דברים שאינם בכוחו ולנצל את כוחם של אחרים לטובת דברים אלו.

מחלקים את הקבוצה לשתי קבוצות ועורכים מספר תחרויות:

- א. כל קבוצה צריכה לבחור נציג אחד שיצייר את הפתגם שיתן לו המדריך (על ראש הגנב בוער הכובע, הפרצה קוראת לגנב, לא דובים ולא יער, טוב ציפור אחת ביד משתיים על העץ וכן הלאה). שאר החניכים צריכים לנחש באיזה פתגם מדובר. הקבוצה המנצחת היא זו שניחשה את הפתגם בזמן הקצר ביותר.
- ב. כל קבוצה מקבלת דף עליו מצוייר סודוקו (נספח 2). הקבוצה המנצחת היא זו שפתרה את הסודוקו בזמן הקצר ביותר.
- ג. הורדת ידיים בין שני חניכים.

שואלים את החניכים לפי מה הם בחרו את הנציגים בכל משימה. מובן שהם בחרו את החניכים שמתאימים לביצוע משימה כזו. אם יש חניך שמאד רוצה להשתתף אבל הוא לא יודע לצייר, סביר להניח שהוא יותר על רצונו ויתן למישהו בעל יכולת טובה משלו, להיות הנציג. אותו הדבר לגבי פתירת הסודוקו, יש כאלה שלא יודעים לפתור סודוקו או שזה לא מעניין אותם, ואז הם יוותרו ויתנו לאחרים לפתור את הסודוקו, כי ידעו שככה הקבוצה כולה תצליח למלא את תפקידה בצורה טובה יותר.

כאשר נמצאים בקבוצה, צריך לזכור שהאחריות איננה מוסרת מכתפיו של אף אחד, אלא מחולקת על פני כל המשתתפים בקבוצה. דבר זה מוביל לכך שעל מנת שהקבוצה תוכל להוביל מהלכים ולהתקדם בעצמה, כל אחד צריך לקחת את האחריות ולדעת מתי הוא נותן משלו ומתי הוא מוותר לטובת האחרים.

בהקשר זה ניתן לספר את הסיפור הבא:

היה היו ארבעה אנשים - כולם 😊 כל אחד 😊 מישהו 😊 ואף אחד 😊.
פעם אחת היתה עבודה חשובה לעשות. ביקשו מכולם 😊 לעשותה.
לכולם 😊 היה ברור שמישהו 😊 יעשה זאת.
כל אחד 😊 היה יכול לעשות זאת, אבל אף אחד 😊 לא עשה זאת.
מישהו 😊 כעס על כך, כי זה היה התפקיד של כולם 😊.
ולכולם 😊 היה הרושם שכל אחד 😊 מסוגל לעשות זאת.
אבל, אף אחד 😊 לא ידע שזה לא יעשה על ידי כולם 😊.
בסופו של דבר מישהו 😊 הואשם על ידי כולם 😊.
שאף אחד 😊 לא עשה את מה שכל אחד 😊 היה יכול לעשות...

4. הכרה בהבדל שבין 'גאוות יחידה' ל'גאוה'

עורכים תחרות שירי מורל - מבקשים מהחניכים לשיר או לכתוב כמה שיותר שירי מורל בזמן מוגבל. שואלים את החניכים האם הם חשבו פעם על המילים של שירי המורל שהם שרים. אפשר להציע לחניכים, לאור הדברים שהם כתבו לעיל ולאור הלימוד על הענווה, לחבר שיר מורל שעומד בקריטריונים הללו.

מסבירים לחניכים כי 'גאוות יחידה' היא להכיר בערך של הקבוצה וביכולותיה ואסור שתכלול גם השמצה או פגיעה באחר. הגדולה של הקבוצה נמדדת ביחס לעצמה ולא ביחס לדברים הרעים שבקבוצות אחרות. מובן לנו ששרים את השירים בנימה הומוריסטית, ובכל זאת, האם הדברים לא מוטמעים בנפש כאשר שרים כל הזמן "איזה אפסים אתם" או לחילופין "אני יפה אני גזעית" וכו'? אם דיברנו על ענווה ועל הכוחות שבקבוצה שלנו, חשוב שנשים לב גם לענווה הקבוצתית ולכך שה'גאוה' בקבוצה שלנו תישאר רק בגדר 'גאוות יחידה' בלי לפגוע באף אחד אחר בדרך.

חשיבה משותפת אודות הקבוצה שלנו -

יושבים במעגל על הרצפה. מניחים לפני כל חניך דף עם משפט לא גמור ועליו להשלימו. כאשר המדריך מוחא כף, כל חניך עובר מקום אחד ימינה וכותב על הדף הבא. יש לתת לחניכים זמן מועט להשלמת כל משפט. המשפטים: הקבוצה שלנו טובה ב..., בקבוצה שלנו יש..., בקבוצה שלנו אין..., הלואי שהקבוצה שלנו..., על הקבוצה שלנו ללמוד ש..., הקבוצה שלנו היא הכי..., הקבוצה שלנו היא הכי פחות..., הקבוצה שלנו מורכבת מ..., רציתי לומר לקבוצה ש... ומשפטים שנוגעים לתרומתו של הפרט לקבוצה: אני יכול לתרום ב... עדיף שאני לא אתעסק ב... הייתי שמח לעשות... הייתי רוצה להיות יותר טוב ב....

לאחר שכולם מילאו את הדפים, מקריאים את הכתוב עליהם ודנים עם החניכים ביתרונות והחסרונות של הקבוצה, ביכולות שלה, בכוחות הנמצאים בה וכו'. חשוב להסביר לחניכים כי אם רוצים כקבוצה לקחת אחריות על מהלכים שונים, אזי כמו בתהליך הפרטי - יש להכיר בערך עצמינו, על הטוב והפחות טוב שבנו, ואז נוכל, כקבוצה, לקדם ולהתקדם.

רינה היא ילדה הכי גבוהה והכי רזה בכיתה. בשבוע שעבר הכריזו בבית הספר שבסוף השבוע תתקיים תחרות קפיצה לרוחק. הפרס למנצחת הוא מלגה בת 5,000 ש"ח. האם לדעתכם כדאי לרינה לגשת לתחרות?

שלום מאד אוהב את שיעורי ביולוגיה. במיוחד הוא אוהב ללמוד על גוף האדם. אתמול, בזמן שעבר במרכז העיר, התרחשה בסמוך אליו תאונת דרכים. שלום רץ לסייע לאנשים הנפגעים. האם לדעתכם שלום פעל נכון?

אילה יודעת לצייר בצורה מדהימה. בעוד עשרה ימים כיתה של אילה עורכת הצגה והמורה שאלה מי מוכנה להתנדב לצייר את התפאורה. אילה התנדבה. האם לדעתכם אילה פעלה נכון?

					3		1	
						4	8	
3				7	4	5		9
		1	6	9			7	
	6						2	
	9			4	2	1		
9		6	1	8				7
	7	5						
	4		3					

מונהג מונהג

הטרג הפילוג:

החניכים ילמדו ויעשירו את עצמם כחלק מהאחריות שלהם. החניכים ישאפו להיות מונהגים על ידי דמויות רציניות.

הבנה הפילוג:

1. הכרה בצורך להנהיג על פי דרך מבוססת ומבוררת.
2. הכרה בצורך להתמלא.
3. כיצד מתמלאים?

ההלך הפילוג:

1. הכרה בצורך להנהיג על פי דרך מבוססת ומבוררת
בחרים שני נציגים. לכל נציג יש חצי דקה לשכנע את שאר החניכים מדוע כדאי להם לקנות את הקורנפלקס שהחברה שלו מייצגת. חשוב שהנציגים לא ישמעו אחד את השני. לאחר מכן עורכים הצבעה בקרב החניכים, למי מבין השניים היו טענות יותר משכנעות.

נציג א'

הקמת חברה חדשה המייצרת קורנפלקס.
עליך לשכנע את החניכים לקנות אותו.

נציג ב'

הקמת חברה חדשה המייצרת קורנפלקס. הקורנפלקס מיוצר מתירס, סוכר ומלח בלבד. אין בו גלוטן (לכן הוא טוב גם לאלרגים לחיטה) ואין בו חומרים משמרים או צבעי מאכל. הוא מועשר בפחמימות ובסיבים תזונתיים. אין בו שומן רווי ואין בו כולסטרול. לקורנפלקס הכשר מהודר לכל ימות השנה, והוא כשר גם לפסח (לאוכלי קטניות). הקורנפלקס מגיע באריזות של 500 גרם ומחירו נמוך יותר משאר המוצרים הדומים בשוק. מבחני טעימה הראו כי ילדים ומבוגרים נהנו מטעמו ומהפריכות שלו הנשמרת לאורך זמן. מחקרים הראו כי מנת קורנפלקס עם חלב בבוקרו של יום הינה מנה מזינה ומשביעה ומספקת אנרגיה רבה התורמת לערנות ולכושר הריכוז של האדם. הקורנפלקס משווק לכל החנויות, בערים, בקיבוצים, בעיירות הפיתוח ובישובים.

סביר להניח שלנציג ב' יהיו טענות יותר משכנעות שכן הוא מכיר את המוצר יותר טוב מאשר נציג א'. הידע המוקדם של נציג ב', יסייע בידו לשכנע גם אחרים בטיבו של המוצר אותו הוא מייצר, שלא כמו נציג א' שמכיר את המוצר רק בצורה שטחית.

כאשר אנו לוקחים על עצמנו אחריות, אנו צריכים לבסס אותה על דרך אמיתית ובטוחה. על מנת שנוכל להשפיע, עלינו ללמוד טוב את הנושא בו אנו רוצים להשפיע. אבל האחריות שלנו לא נגמרת רק בלימוד המקדים של הנושא...

2. הכרה בצורך להתמלא

מביאים כוס ריקה ובקבוק מים. שופכים מים מהבקבוק לכוס עד אשר המים נשפכים. שואלים את החניכים אם הם שמו לב מתי המים החלו להישפך.

בונים אחריות

סעם ניש אל הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל תלמידו, מאור ארבע שהא רוצה להפסיק. הרב לקח כוס מים, וילא אותה ונתן למים להמשיך ולהישק גם אחרי שהכוס כבר התולאה. המים בכוס ותחילתם להישק, רק אחרי שהכוס כבר וילאה. ניתן להבין ומכאן שרק אדם וילא בתוכו יכול להפסיק על אחרים. יותר מזה, אדם שמתולא כל הזמן, וילא ישפיק על אחרים.

גם כאשר אנו כבר נמצאים בתפקיד כלשהו, מוטלת עלינו האחריות להמשיך ולהתמלא, להמשיך וללמוד, ולדעת לבקש סיוע מאחרים כאשר יש לנו צורך בכך.

מירוץ שליחים - מחלקים את החניכים לשתי קבוצות. כל קבוצה מקבלת דלי עם מים שאת תכולתו היא צריכה להעביר לדלי הנמצא בצד השני של החדר, באמצעות שימוש בכוסיות קטנות. מנצחת הקבוצה שסיימה ראשונה את העברת המים. חשוב לסמן בדלי הראשון של כל קבוצה, עד להיכן הגיעו המים. לאחר שהחניכים מבצעים את המשימה, בודקים כמה מים יש בדלי השני. מן הסתם, יהיו בו פחות מים מאשר בדלי הראשון. בהמשך למשל של הרב צבי יהודה, הרי לא יתכן שנמשיך כל הזמן עם אותה הכוס המלאה וננסה להשפיע מבלי שיפלו טיפות בדרך. כלומר, הכוס ודאי צריכה להיות מלאה מלכתחילה על מנת להתחיל להישפך, אך ברגע שיישפכו ממנה קצת מים, אם לא נמלא אותה מחדש - היא כבר לא תישפך. ולנמשל... אנחנו מוכרחים לבחור בדרך מבוססת, אך האחריות של כל אחד ואחד היא להמשיך ולהתמלא ולמצוא מקורות להישען עליהם ולהיעזר בהם לאורך הדרך כולה.

חוטב עצים אחד ביקש להצטרף למנסרה, הוא הוזמן להדגמת כושרו בפני מנהל העבודה. מנהל העבודה מצא את עצמו המום מול המהירות העצומה בה עבד החוטב מבלי להתעייף. תפוקתו של החוטב היתה פי ארבעה יותר מתפוקתו של עובד אחר, והמרץ שלו - ללא סוף. החוטב התקבל לעבודה עוד באותו היום. במהלך הימים הבאים המשיך החוטב בעבודתו הקשה, אך תפוקתו הלכה ופחתה מיום ליום. אחרי שבוע ירדה תפוקתו של חוטב העצים מתחת לממוצע, למרות שהוא המשיך לעבוד במרץ רב וללא הפסקה. ניגש מנהל העבודה אל חוטב העצים ושאלו: "ממה נובעת הירידה המהירה בתפוקה, למרות שאתה ממשיך לעבוד במרץ רב ללא הפסקה?!" "אני עובד כל כך קשה וללא הפסקה" ענה חוטב העצים "שאין לי זמן להשחזר את הגרזן..."

3. כיצד מתמלאים?

לומדים את דברי המשנה "עשה לך רב" (אבות א', ו').

הרמב"ם על המשנה:

"עשה לך רב" ר"ל אפילו לא יהיה ראוי להיות לך לרב אבל שים אותך לך לרב עד שתדמה בו שהוא מלמד ויעלה בידך בעבור זה לימוד החכמה כי אין לימוד האדם מעצמו כלימודו מזולתו. שהלימוד מעצמו טוב הוא אבל לימודו מזולתו יתקיים בידו יותר. והוא יותר מבואר אפילו היה כמוהו בחכמה או למטה הימנו. (רמב"ם למסכת אבות, פרק א', משנה ו').

הרמב"ם מדגיש כאן שאין הכוונה דוקא לרב' במושגים בהם אנו משתמשים היום. הכוונה היא שכל לימוד בחיים עדיף ללמוד גם עם אדם נוסף, שכן עצם הלימוד עם האחר (אפילו אם הוא פחות חכם) מבהיר ומבאר את הסוגייה עצמה. הדרך להתמלא היא בהבנה ובהפנמה של המושג "עשה לך רב". עלינו לדאוג שלאורך כל הדרך נלמד, נתייעץ, נסתייע בין עם בחברים, ברבנים, או באנשים המומחים בתחום בו אנו עוסקים. העקרון שצריך להנחות אותנו הוא שמוטלת על כל אחד ואחד אחריות מתמשכת ללמידה ולהתחדשות.

מהיכן מגיע אורו של הירח? מן הסתם, החניכים ידעו לומר שהשמש מאירה אותו והוא מעביר את האור הלאה. אם כן, מדוע הירח איננו שקוף? מדוע בכלל זקוקים לירח ואי אפשר להסתדר רק עם השמש? כדאי לקרוא את המאמר 'פני חמה ופני לבנה' (בהעשרה) ולתת לחניכים הסבר אודות האור של השמש והירח (כפי שמופיע במאמר).

כמו השמש והירח, גם אנחנו צריכים לדעת שכאשר אנו מובילים, אנחנו צריכים להיות גם מובלים. כלומר, אנחנו מובלים על ידי אחרים בנקודות מסוימות ומובילים אחרים בנקודות אחרות. היופי הוא לדעת לקחת את האור שקיבלת מהאחר

ולחוסף על גביו את הייחודיות שלך ובכך ליצור אור חדש ועצמאי.
היכולת שלנו להיות בהירים וברורים (כאור הירח) קשורה קשר ישיר ליכולת שלנו להיות ענווים, להכיר בערך עצמנו, על היתרונות והחסרונות שבנו, ללמוד ולהכיר את ערכם של אחרים, לדעת להתחדש ולהסתייע באחרים וליצור שילוב בין היופי שלנו ליופי של האחר.

במשל של הרב צבי יהודה - לכל אחד יש משהו בכוס שלו, וזה מתווסף למים שממלאים את הכוס ונשפכים. זה לא אותו הדבר אם היינו שופכים את המים ללא מעבר בכוס. החומר שבכוס (מיץ, סבון וכו') מוסיף משהו למים ומעביר הכל יחד הלאה.

"שני כוחות נטע הקב"ה באדם:

מחד גיסא-

הכח להיות יוצר עולמות,

הכח להיות רב ומורה,

ללמד את הזולת,

להשפיע עליו

או לשנות את אישיותו

וליצור אותו מחדש.

מאידך גיסא-

העניק לאדם כח אחר,

הכח להיות תלמיד,

ללמוד מהזולת,

אסור לאדם, אף הגדול שבגדולים,

לשכוח כי יכול ללמוד הוא מהאחר,

באותה מידה שיש לאל ידו להעניק לאחרים.

אף הקטן שבקטנים,

יש גם לו כוחות נפש ומידות טובות

ואוצרות של רגש אשר בהם הוא יכול

להתחלק עם אחרים ולהשפיע עליהם.

כי אדם הוא-

גם רב וגם תלמיד,

משפיע ומושפע,

מקבל ונותן".

(הרב סולוביצ'יק)

פתחנו את המערך בחשיבות אמירת "אחריו" כחלק מהאחריות. למדנו שענווה היא תנאי בסיסי לאחריות אמיתית, וש"אחריו" מתבטא הן בעבודה הקבוצתית ומתן אפשרות לכל אחד לפעול בתחום בו הוא טוב. והן במחויבות ובאחריות של כל אחד ללכת אחרי מישהו בעל שיעור קומה על מנת להעשיר את עצמו, ללמוד, להתמלא ולהתחזק.

בפעילות הבאה בעד"ה נראה איך זה אפשרי...

נהיג עיניך הוא את מוריך - ר"י משה איסרליש

המטרה הפדגוגית:

החניכים יפגשו עם דמותו של הרמ"א (ר' משה איסרליש).
החניכים ירצו לפתח את מידת הענווה, כחלק מתכונת האחריות.

המבנה הפדגוגי:

1. משחק מספרים להכרת דמותו של הרמ"א.
2. סיפור הרמ"א והשולחן ערוך.

מהלך הפדגוגי:

1. משחק מספרים - הכרת דמותו של הרמ"א

מחלקים את החניכים לשתי קבוצות. תולים על הקיר שתי תמונות של הרמ"א (נספח 1) המכוסות (כל אחת) בפאזל בעל שבעה חלקים. על כל אחד מהחלקים כתוב מספר. בכל פעם החניכים בוחרים באחד המספרים, המדריך נותן להם את החלק עליו רשום המספר ומעברו השני כתובה עובדה על חייו של הרמ"א ומשימה (דוגמא בנספח 2). לאחר שהקבוצה מסיימת את משימתה הראשונה, היא בוחרת מספר נוסף וכן הלאה. הקבוצה שחושפת ראשונה את התמונה כולה, היא המנצחת.

המשימות -

א.

5280 -

שנת ה'ר"פ - נולד הרמ"א בעיר קראקא שבפולין.

מצאו בסניף חמישה חניכים שיודעים מהו שמו של הרמ"א. החתימו אותם על הדף המצורף ובואו לקבל את המשימה הבאה. (ר' משה איסרליש).

ב.

8 -

כאשר היה הרמ"א בן שמונה, המלמד שלו אמר לאביו כי אין הוא יכול ללמדו יותר כיוון שהרמ"א יודע יותר ממנו. אביו של הרמ"א העביר אותו לשיבתו של רבי משה הלוי לנדאו, שהיתה ישיבה גבוהה בקראקא. כיצד מבחינים בחיבורו של הרמ"א (המפה) בתוך השולחן ערוך? גלו את התשובה ובואו לבחור את המשימה הבאה... (כתוב בתוך דברי השולחן ערוך בכתב רש"י, פעמים רבות מתחיל במילה "הגה").

ג.

13 -

ביום בר המצווה שלו, נשא הרמ"א דרשה ובה חידושים רבים ומפליאים. ביום זה קיבל מרבו (ר' משה הלוי לנדאו) היתר הוראה. החתימו על הדף המצורף שלוש חניכות או מדריכות שיודעות על איזה חיבור מפורסם כתב הרמ"א את חיבורו "המפה". (על השולחן ערוך).

ד.

13+ -

זמן קצר לאחר הגיעו למצוות, הרמ"א עובר ללמוד בישיבה בלובלין בראשות רבי שלום שכנא. מהר מאד הוא הופך להיות עילוי בישיבה ומקורב מאד לראש הישיבה. פתחו בשו"ע אורח חיים, קכה, א': כיצד יש לנהוג בזמן קדושה, לפי הרמ"א. אם תענו נכונה, תקבלו את המשימה הבאה. (ז"ש לישא העיניים למרום בשעה שאומרים קדושה, וכן מנענעים גופן ונושאים אותו מן הארץ ואין לדבר באמצע קדושה ומי שאמר סדר קדושה ובא לבית הכנסת ומצא ציבור עונה קדושה, חוזר ועונה עמהם"). (למדריך - יש להביא את הכרך המתאים של שו"ע...)

בהיותו בן עשרים מונה הרמ"א להיות רבה הראשי של קראקא.
קראו את הסיפור הבא והשלימו את סופו.

מינויו של הרמ"א לרב ראשי

כבר בגיל עשרים נתמנה ר' משה איסרליש לרבה הראשי של העיר קראקא שבפולין. באותם ימים - ימי שלטונו של המלך רב החסד זיגמונד הראשון, היה נהוג בקראקא שכאשר רצו היהודים למנות רב חדש לעיר, חייבים היו לקבל על כך את אשורו של הארכיבישוף של קראקא. וכן להיפך, בעת מינוי ארכיבישוף חדש, התייעצו עם רב העיר. מטרתה של הוראה זו היתה להשרות בעיר אוירה של שלום ורעות. כאשר רצו למנות את הרמ"א, פנו פרנסי העיר אל הארכיבישוף וסיפרו לו על רוב גודלו וחכמתו של הרמ"א, הן בנושאי היהדות והן בחכמות העולם. הארכיבישוף אישר את הבחירה ואף ביקש שיודיעו לו כאשר יגיע הרב, על מנת שיצטרף למקבלי הפנים.

קבלת הפנים שנעשתה לרבי משה איסרליש היתה גדולה ומפוארת. כל החנויות נסגרו וכל העיר קושטה לכבודו של הרב החדש.

השבת הראשונה לשבת הרמ"א על כס הרבנות נחגגה ברוב שמחה והדר. אישיותו הנלבבה של הרב וכן מליצתו כבשו למן הרגע הראשון את הלבבות. אולם, שמחה זו לא ארכה זמן רב. הארכיבישוף זימן אליו בדחיפות את פרנסי העיר וכולו כועס וזועם: "היאך העזתם להתל בי ובאנשי הכמורה? הודעתם לי שבחרתם רב נכבד לקהילת קראקא, שהנו גדול וחשוב מכל בני דורו, אשר ידיו רב לו גם בכל החכמות שבעולם. עקב כך יצאתי אף אני ופמלייתי להקביל את פני רבכם בבואו העירה. ואולם מה רבה היתה אכזבתי בראותי שרבכם החדש איננו אלא אברך צעיר לימים, כבן עשרים שנה בלבד. תמה אני, איך העזתם להתל בי ולהוליכני שולל?!? ועתה, גמרתי אומר בנפשי לבקש מהמלך שיצווה לגרש את כל היהודים מהעיר..."

הפרנסים נשאו עומדים על מקומותיהם. כרעם ביום בהיר נחתו על ראשם דבריו האחרונים של הארכיבישוף, ומרוב אימה לא יכלו לפצות את פיהם.

ראשון התאושש רבי כתריאל הזקן, מנכבדיה של קהילת קראקא. הוא פנה אל הארכיבישוף בדברי נעם ואמר: "הוד מעלתו, אמנם נכון אמנם שרבנו הנו צעיר לימים, ואולם זקן הוא בחכמה עד שאין בכל דורנו אדם שישווה לו בתורתו ובחכמתו. ירשה נא לי הוד מעלתו להציע: יתאספו נא כל גדולי וחכמי הכמורה לערוך ויכוח פומבי עם רבנו, ואז יווכח הוד מעלתו לראות שחלילה לא התלנו בכבודו, ואכן הרב החדש עולה בחכמתו וגדולתו על כל חכמי דורנו." הסכים הארכיבישוף להצעה והודיע כי אם הוא יחשוב שהרב אכן איננו מספיק חכם, ידאג שכל יהודי העיר יגורשו. כששמע על הדברים הרמ"א, הרגיע את יושבי העיר באומרו כי הוא מוכן לנהל את הויכוח ובע"ה ידע להשיב על כל השאלות שישאל.

בהגיע היום המיועד, שלח הארכיבישוף את אחד ממשרתיו ועימו כרכה פשוטה ועלובה הרתומה לסוס אחד, כדי להביא את רבם של היהודים אל הטרקלין הגדול והמפואר שבארמונו - שם אמור היה להיערך הויכוח בין הרב לאנשי הכמורה המלומדים.

כראות הרמ"א את הכרכה העלובה, נענה ואמר לשליחו של הארכיבישוף: "לך ואמור לאדונך רם המעלה, כי על אף שאיני נכבד וחשוב בעיניו, הרי רבם של כל יהודי קראקא אנוכי... וכבודי הוא כבודם של כל יהודי עירי, אי לכך אבקש מהוד מעלת הארכיבישוף להתייחס אל רבם של היהודים בכבוד ובדרך ארץ". חזר השליח בידיים ריקות והשיב לשולחו את דבריו של הרב.

כיצד, לדעתכם, הגיב הארכיבישוף??? כתבו את המשך הסיפור. כשתסיימו, בואו עם סיום הסיפור וקבלו את המשימה הבאה.

הרמ"א כתב 33 ספרים. המפורסם שבהם הוא "המפה" שבו השגות על השולחן ערוך (שכתב רבי יוסף קארו). בגיל 52 נפטר הרמ"א לאחר שחלה במחלה קשה.

כתבו שמות של כמה שיותר פירושים נוספים המופיעים בשו"ע. (טורי זהב, מגן אברהם, עטרת זקנים, הגהות רעק"א, מחצית השקל, ביאור הגר"א, שערי תשובה, באר היטב, לבושי שרד, באר הגולה, יד אפרים, חכמת שלמה, חק יעקב, פרי מגדים) (למדריך - כדאי לתת לחניכים לברר אצל המדריכים והחניכים בסניף את שמות הפירושים, ולא לתת להם ישר את השו"ע.)

ז.

חלק אחרון -

ענו על השאלות הבאות (על סמך הכתוב בחלקים השונים):

חשבו באיזו שנה לועזית נולד הרמ"א? (1520)

מאיזה גיל יכול היה הרמ"א לפסוק? (13)

מי היה ראש הישיבה בקראקא? (רבי משה הלוי לנדאו)

היכן היתה ישיבתו של רבי שלום שכנא? (בלובלין)

באיזו עיר היה הרמ"א לרב ראשי? (קראקא)

כמה ספרים כתב הרמ"א? (33)

באיזו שנה (עברית) נפטר הרמ"א? (של"ב)

לאחר שהקבוצות סיימו, מספרים לחניכים את סופו של הסיפור שאותו היה עליהם להשלים.

סוף הסיפור -

נענה הארכיבישוף ואמר: "אכן רואה אנכי כי חכם הוא האיש, ויודע אל נכון כיצד להתייחס אל מעמדו הרם".
שלח הארכיבישוף כרכה הדורה, רתומה לשני סוסים אבירים ומלווה בשרים רבים, והרמ"א הגיע לארמונו ברוב פאר
והדר.

היכוח ערך זמן רב. הכמרים הקשו ושאלו שאלות רבות וקשות, ובסופן, פנה הארכיבישוף אל הרמ"א, התנצל על
שחשב שהוא אינו מלומד דיו ואמר לו: "מכל השבחים ששמעתי על מעלת כבודו, הרי רואה אני עתה שלא הוגד לי
אפילו חצי".

(מבוסס על הספר "הרמ"א - תולדות חייו ופועלו / ש. ברים)

2. סיפור הרמ"א והשולחן ערוך

הכרנו במשחק את חייו ופועלו של הרמ"א. אין ספק שהוא היה אחד מגדולי ישראל וכי השפעתו ניכרת גם בימינו אנו. גאונותו
באה לידי ביטוי כבר מגיל צעיר במיוחד והוא הספיק לכתוב, ללמד ולחדש הרבה מאד (בלשון המעטה) בחמישים ושתיים
שנות חייו. על אף שלכאורה, היה לו הרבה במה להתגאות, העידו עליו תלמידיו כי הענווה היתה אחת ממידותיו הבולטות.
ניתן לראות זאת גם בסיפור דלעיל, בו הוא איננו דורש בכבוד עצמו בשביל הגאווה שלו, כי אם בכבודו כשליחם של היהודים,
וממילא בכבודם של כל היהודים. הרמ"א איננו ממעיט בערכו. הוא יודע כי תפקידו הוא נעלה וחשוב ועל כן דורש מהארכיבישוף
שינהג בו בצורה המתאימה. הארכיבישוף מכבד זאת ואף רואה זאת כחכמה!

יתר על כן, בה בעת שרבי יוסף קארו כתב את הספר "בית יוסף", שהוא ביאור ארוך ומקיף על ספר הטור, כתב ספר דומה
מאד גם הרמ"א (בשם "דרכי משה"). שניהם כתבו חיבורים דומים ללא ידיעה שהשני עוסק בכך גם כן. כאשר שלח רבי
יוסף קארו אל הרמ"א העתק של חיבורו גילה שיתכן ועבודתו היתה לריק. וכך הוא כותב בהקדמת ספרו: "ובהגיע טור איסור
והיתר... אחזני פלצות ולבשני חלחלה, בשמעני נר ישראל ראש הגולה... חיבר ספר בית יוסף... אז נבהלתי שפועל ריק פעלתי,
ושיגעתי לריק ולבהלה ושנתי בחינם גזלתי... ובהיותי ימים רבים בזו המבוכה אשר לא היה ללבי מנוחה, והיה נמס בקרבי
כמים עד שהתפללתי אל אבי שבשמיים... ותן לי דרך אמת בלבבי, שלא יהיו כל דבריי גנוזים".

הרמ"א לא כועס על רבי יוסף קארו אשר הקדימו בפרסום הספר, להיפך, הוא מרבה לשבח ולכבד את רבי יוסף קארו.
הוא גם לא מנסה להוציא בכל זאת את פירושו, הוא כואב ומצטער על השנים שבזבז' בכתובת הספר ונושא תפילה לקב"ה
שלא יהיה לימודו לריק, אך אין הוא מצטער או נוטר טינה לרבי יוסף קארו. הוא גונז את חיבורו, אחרי עמל של שנים רבות!!!
אחרי עיון מעמיק ב"בית יוסף" הוא נוכח לדעת שפסיקותיו של רבי יוסף קארו מסתמכות בעיקר על שלושת גאוני ספרד -
הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש, והוא מחליט לשנות את ספרו לספר קצר של ביקורת והשגה על ה"בית יוסף" ולהוסיף את דעתם
של "בעלי התוספות" ושאר חכמי אשכנז. גם בהמשך, על ספרו של רבי יוסף קארו "שולחן ערוך" מוסיף הרמ"א את השגותיו
בחיבור בשם "המפה". ושוב, הוא איננו רואה צורך להוציא את חיבורו בפני עצמו, אלא הוא רק מניח את "המפה" על ה"שולחן
הערוך".

הרמ"א מוכיח לנו כאן מהי אחריות אמיתית. בין היתר, האחריות שהוא קיבל על עצמו היתה לבאר את הטור. כאשר הוא
ראה שמישהו אחר מילא את האחריות הזו, הוא לא מוותר על האחריות שלו ואף לא מנסה להוציאה לאור בעצמו, כי אם
אומר בקול ברור "אחריו". מישהו אחר מילא כאן את האחריות הזו, ועתה זה הזמן ללכת אחריו. חלק מהאחריות של הרמ"א
היתה שהתורה לא תתפצל לשתי תורות, ומתוקף אחריותו זו, הוא איננו מוציא לאור גם את ספרו שלו אלא מאמץ ומחזק
את ידיו של ר' יוסף קארו ורק מוסיף את הערותיו על מנת שתהיה תורה אחת שלמה.

הרמ"א אינו מתחמק מאחריות, הוא מוסיף את דבריו על דברי השולחן ערוך, הוא מתנהג באחריות מלאה, מתוך מודעות
עצמית ואמירת "אחריו" אחראית.

□ (נספח 1

הרמ"א - ר' משה איסרליש

א.

שנת ה'ר"פ - נולד הרמ"א בעיר קראקא שבפולין.

מצאו בסוף המשימה תניכים שיודעים מהו שמו של הרמ"א. החתמו אותם על הדף המצורף וכואו לקבל את המשימה הבאה. (י' משה אסרליש).

ב.

ענו על השאלות הבאות (על סמך הכתוב בחלקים השונים):

חשבו באיזו שנה לעזיית נולד הרמ"א? (4520)

מאיזה גיל יכול היה הרמ"א לפסוק? (43)

מי היה ראש הישיבה בקראקא? (רבי משה הלוי לנדא)

היכן הייתה ישיבתו של רבי שלום שכנא? (בלובלין)

באיזו עיר היה הרמ"א לרב ראשי? (קראקא)

כמה ספרים כתב הרמ"א? (33)

באיזו שנה (עברית) נפטר הרמ"א? (של"ב)

ג.

כאשר היה הרמ"א בן שמונה, המליד שלו אמר לאביו כי אין הוא יכול ללמוד יותר כיוון שהרמ"א יודע יותר ממנו. אביו של הרמ"א העביר אותו לישיבתו של רבי משה הלוי לנדא, שהייתה ישיבה גבוהה בקראקא. כיצד מכחינים בחיבורו של הרמ"א (המפה) בתוך השולחן ערוך? גלו את התשובה וכואו לבחור את המשימה הבאה... (כתוב בתוך דברי השולחן ערוך בכתב רש"י, פעמים רבות מתחיל במילה "הנה").

ד.

זמן קצר לאחר הגיעו למצוות, הרמ"א עובר ללמוד בישיבה בלובלין בראשות רבי שלום שכנא. מהר מאוד הוא הופך להיות עליו בישיבה ומקורב מאד לראש הישיבה.

פתחו בשו"ע אורח חיים, קנה. א: כיצד יש לנהוג בזמן קדושה, לפי הרמ"א. אם תענו נכונה, תקבלו את המשימה הבאה.

(יזיש לישא העינים למרום בשעה שאומרים קדושה, וכן מנענעים גופן ונושאים אותן מן הארץ ואין לדבר באמצע קדושה ומי שאמר סדר קדושה ובה לבית הכנסת ומצא ציבור עונה קדושה, חוזר ועונה עמהם"י) (למדריך - יש להביא את הכרך המתאים של שו"ע...)

ה.

הרמ"א כתב 33 ספרים. המפורסם שבהם הוא "המפה" שבו השגות על השולחן ערוך (שכתב רבי יוסף קארן). בגיל 52 נפטר הרמ"א לאחר שחלה במחלה קשה.

כתבו שמות של כמה שיותר פירושים נוספים המופיעים בשו"ע.

ו.

בהיותו בן עשרים מונה הרמ"א להיות רבה הראשי של קראקא.

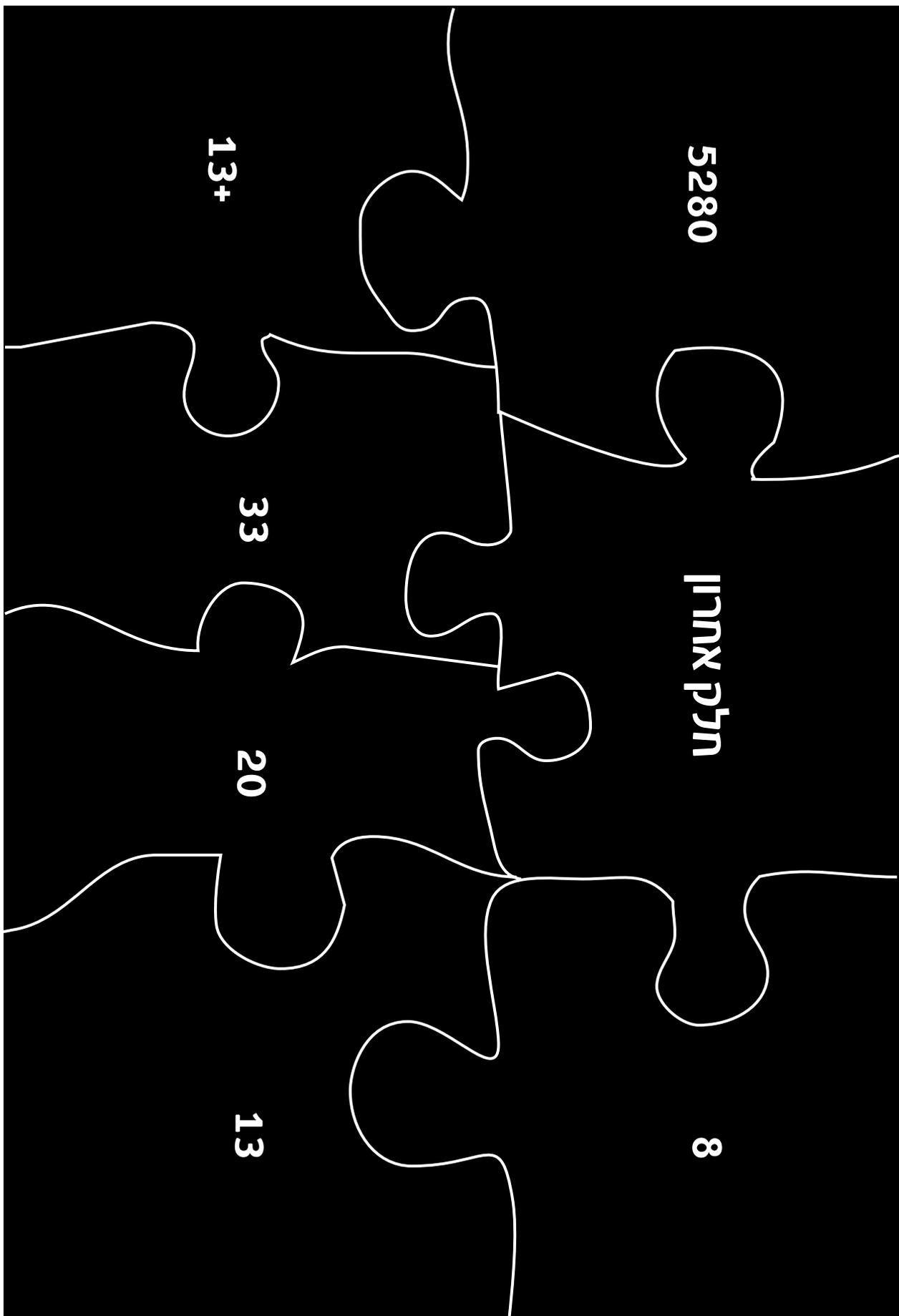
קראו את הסיפור הבא והשלמו את סופו.

ז.

ביום בר המצווה שלו, נשא הרמ"א דרשה ובה חיזושים רבים ומפליאים. ביום זה קיבל מדבו (י' משה הלוי לנדא) היתר הוראה.

החתימו על הדף המצורף שלוש תניכות או פדריכות שודעות על איזה חיבור מפורסם כתב הרמ"א את חיבורו "המפה". (על השולחן ערוך).

אנו רואים. כלומר, האור המוחזר מהירח איננו אותו האור של השמש, אלא זהו אור חדש שאותו מייצר הירח. אמנם, הירח לא יצר את האור הזה לבד, אלא אורה של השמש עורר את הירח וגרם לו לפלוט את אותו האור. בנוסף לכך, מבחינה פיסיקלית האור החדש הזה הוא בעל תכונות מסוימות שנתן לו הירח, ואין בו תכונות שיש באור של השמש. כלומר, מדענים יכולים ללמוד מהאור עצמו על תכונות של הירח. לאור של הירח יש "אופי" עצמאי משלו...

הסבר זה גרם לי להבין את המדרש מחדש. "פני יהושע כפני לבנה" זה לא אומר שיהושע הוא בסך הכל צינור. יהושע מקבל את אורו של משה, והאור הזה נבלע בעצמותיו. תורתו של משה משפיעה על יהושע, מרוממת את נשמתו, וגורמת לו להוציא מתוכו אור חדש - אורו של יהושע.

תלמוד בבלי, קידושין דף ל"ב: ורב יוסף אמר: אפי' הרב שמחל על כבודו - כבודו מחול, שנאמר: "זה הולך לפניו יומם". אמר רבא: הכי השתא, התם הקדוש ב"ה עלמא דיליה הוא ותורה דיליה היא - מחיל ליה ליקריה, הכא תורה דיליה היא? הדר אמר רבא: אין, תורה דיליה היא, דכתיב:

"זבתורתו יהגה יומם ולילה".

האם תפקידם של לומדי התורה שבכל דור הוא להיות "מוסרים", המקבלים תורה ומנסים לשמור אותה כמה שיותר, אבל אין להם משל עצמם כלום?

תרגום: ורב יוסף אמר: אפילו הרב שמחל על כבודו - כבודו מחול, שנאמר "זה הולך לפניו יומם". (שזה לכאורה פחיתות כבוד, שהקב"ה משרת בכך את עם ישראל). אמר רבא: אין המקרים דומים, שם מדובר בקב"ה, שהעולם שלו והתורה שלו, ולכן יכול הוא למחול על כבודו. כאן, ברב, האם התורה שלו היא (כדי שהוא יוכל למחול על כבודו)? חזר ואמר רבא: כן! התורה שלו היא, שנאמר: "כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה". (רש"י: בתחילה היא נקראת תורת השם ומשלמדה וגרסה היא נקראת תורתו).

שנים רבות הכרתי את דרשת חז"ל "פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה" ספרי במדבר ק"מ ד"ה "ויאמר", בבלי בבא בתרא ע"ה ע"א..

המשמעות של אמירה זו כפולה: הארתו של משה בעולם היא גדולה בלי שום יחס להארתו של יהושע. יהושע אמנם ממשיך את דרכו של משה, אבל איננו מסוגל להיכנס לנעליו. זו המשמעות הראשונה.

המשמעות השנייה היא שכשם שאור השמש הוא אור עצמי, אבל אור הלבנה איננו עצמי למי שתמה האם ידעו על כך חז"ל, נזכיר שמדרש זה נכתב בסוף תקופת בית שני, מאות שנים לאחר שהדבר היה ידוע לחכמי יון, אלא רק החזרה של אור השמש, כך גם משה הוא בעל הארה עצמית, אבל יהושע איננו אלא "מחזיר אור" רוחני. אין לו משל עצמו כלום, וכל תפקידו הוא לשמש שליח המעביר את תורתו של משה הלאה.

בעיני. האם תפקידם של לומדי התורה שבכל דור הוא להיות "מוסרים", המקבלים תורה ומנסים לשמור אותה כמה שיותר, אבל אין להם משל עצמם כלום? לאחרונה למדתי דבר מעניין, שמאיר את המדרש באור חדש.

את אור השמש. אבל, מדוע הירח מחזיר את אור השמש בכלל? מדוע, למשל, הירח לא "שקוף" ונותן לאור לעבור דרכו? זה אולי נראה לנו ברור מאליו, אבל מדע הפיסיקה מנסה לתאר בצורה מפורטת מהו התהליך הגורם לירח להחזיר את אור השמש, ובכן, ההסבר לכך הוא מרתק. הירח עצמו איננו סתם גוש של חומר, אלא הוא מורכב ממספר עצום של חלקיקים קטנים, הקרויים לצורך העניין "דיפולים חשמליים". הדיפולים האלו בדרך כלל נחים, עד אשר מאירים עליהם. כאשר השמש מאירה את הירח, מתחילים כל אותם דיפולים להתנדנד במהירות עצומה. כתוצאה מתנדודות אלו פולטים הדיפולים אור משלהם, והאור הזה הוא האור אותו

תשועה ברב יועץ / הרב ליאור אנגלמן

“באהבה ובאמונה” לפרשת חוקת התשס”ז

התחושה כי 'איני זקוק לאיש בהכרעות חיי', או לחילופין ההרגשה כי 'זר לא יבין את אשר מתחולל בקרבי', מצויה במפתיע הנכונות הזו, לשתף, לחלוק ולהתייעץ. הנכונות הזאת היא פרי של ענווה, תוצאה של הכרת האדם בגבולות השיפוט שלו ובצורך להיעזר במבט אחר, אולי רחב משלו, מבט שיסודותיו בחכמת התורה.

לעתים עלול הגבול הדק שבין ענווה והתבטלות להיטשטש. העניו מכיר בערכו אך גם מודע למגבלותיו, הוא בוחר להתייעץ עם אדם אחר מתוך הכרה של 'איזהו חכם, הלומד מכל אדם', ומתוך ההדרכה 'עשה לך רב', אך יחד עם זאת הוא אינו מתבטל. הוא יודע כי האחריות על חיו ועל הכרעותיו מוטלת בסופו של דבר על כתפיו. הוא אינו מחפש אדם שיחליט עבורו ויקל מעליו את משא המחשבה. אדרבה, הוא תר אחר אדם שיעזור לו לנתח את העומד לפתחו מתוך מבט של תורה, רב שיסייע לו בבחינת צדדי הספק, אך לא ייטול ממנו את האחריות לגורלו.

נובעת מעמדת מוצא בעייתית. השואל מעוניין אך ורק בהעברת כובד האחריות אל כתפיו הרחבות של מי שגדול ממנו. משאלה כמוסה בלבו לשוב אל עולם הילדות, עולם שבו נישא הילד על כפיו של אביו. עולם פאסיבי, נטול אחריות, משולל מחשבה, חסר דעת. הוא חי בתודעה כי צומת הדרכים אליו נקלע הנו מפגע מטריד שיש להסירו מן הדרך, והוא מבקש לשם כך תלמיד חכם שיעשה כן במהירות וביעילות, כך יוכל השואל להמשיך לצעוד בדרכו, פטור מן הצורך להתמודד, בן חורין מן הטרדה... שנת הגמילה. רבים התמודדו עם פשר חטאו של משה בהכאת הסלע. הנצי"ב מבאר כי היתה זו שנת הארבעים ללכתם במדבר, שנת הגמילה מן היניקה. עד עתה נישא העם על כפיו של רבש"ע, מונהג בנסים, מעתה יהיה עליו להתמודד בעולם של טבע, של לקיחת אחריות שתידרש ממנו גם בארץ ישראל. משה מכה בסלע במקום לדבר עם העם, "זהה הרצון שידברו משה ואהרן דבר הלכה ותוכחה ואח"כ יתפללו בציבור לצד הסלע" (העמק דבר במדבר כ, ח). משה משלה אותם במעשה הנס כאילו בעיותיהם ימשיכו לקבל מענה על ידי נסים, ולא היא, מעתה יהיה עליהם ליטול אחריות בנפתולי החיים. כדברי הרבי מקוצק: "העמידו תלמידים הרבה" - תלמידים שישכילו לעמוד על רגליהם שלהם!

תופעה חדשה. מהפך התחולל בתפקידו של הרב בשנים האחרונות. בדורות הקודמים היה הרב אמון על פסיקת הלכה, בקיא בהלכות שבת, איסור והיתר, מורה לשואלים בענייני טהרת המשפחה, כשרות ותפילה. בדור האחרון פונים אל הרב לעתים לאו דווקא בשל בקיאותו בהלכה, כי אם בשל בקיאותו בנפש האדם. רבים, ובהם לא מעט אנשים צעירים, מבקשים מן הרב מזור לקשיים חברתיים, לחיבוטי נפש לא פשוטים, ומצפים ממנו לסעד בהכרעותיהם במרחבי החיים. הרב בקהילה, כמו הרב בישיבה הגבוהה והרבנית במדרשה, משמשים לעיתים כשותפים לנבכי הנפש לא פחות מהיותם מורי הוראה.

דווקא בגיל שרווחת התחושה כי 'איני זקוק לאיש בהכרעות חיי', או לחילופין ההרגשה כי 'זר לא יבין את אשר מתחולל בקרבי', מצויה במפתיע הנכונות הזו, לשתף, לחלוק ולהתייעץ

מגלגלת לפתחנו שאלות לא פשוטות, לחלקן יוקדש מקום בהמשך הדברים, אך בראש ובראשונה, כך נדמה לי, ניתן לומר כי היא מהווה סימן לכך שהיחס היסודי בחברתנו אל התורה השתנה לטובה. שלא כבעבר, התורה אינה נתפסת כמנותקת מן החיים. הרבנים, תופשי התורה, אינם עוד גורם שולי שיש לו אמירה צרה, שאינה חורגת מגבולות

ארבע אמותיה של הלכה. הדור שלנו חש, ובצדק, כי אין בעולמנו חלל פנוי מן התורה, אין ממד בחיים שאינו מקבל משמעות אחרת כאשר בוחנים אותו בעיניים של אמונה. בעבר הכרעות בתחום בחירת בן זוג היו עניין ליועצי נישואין, והכרעות בענייני מגורים היו נחלתם של מומחי נדל"ן. היום מוסכם על רבים מן הציבור המאמין כי משפחה אינה רק שאלה של תקשורת זוגית, היא גם משכן לעבודת ה' של השותפים בה, ומקום מגורים אינו רק נגזרת של תנאים טכניים, כי אם נושא ערכי שיש לו השלכות חינוכיות ורוחניות. אפילו בחירת מקצוע אינה רק כישרון, היצע וביקוש, אלא יש לתת את הדעת גם להיבט המוסרי-ערכי. אשר על כן, מקומם של העוסקים בתורה אינו נפקד בקבלת ההחלטה.

קיצורם של דברים, לא מעט מבקשים להכריע בחייהם דרך משקפיים אמוניים, על פי דעת תורה. העובדה שהציבור מפנה לרבנים שאלות מגוונות הנוגעות לכל מרחבי החיים, מעיד על אמון גדול כלפי התורה כי יש בכוחה להאיר ולהציע התבוננות ישרה ואמיתית, החורגת מגבולות בית הכנסת ופורצת אל כלל מישורי החיים.

ענווה וילדותיות. מרשים לראות, במיוחד אצל נערים צעירים, את הנכונות להיוועץ באדם אחר. דווקא בגיל שרווחת

מנהיגות בשעת משבר - ופיתוח המנהיגות בדורנו

הרב אליעזר חיים שנוולד

באהבה ובאמונה לפרשת קרח התשס"ה

אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושתים ושלש כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא, אמר: עד מתי אטריח על המלך שמא לא יקבל עוד ממני" (רש"י פס' ד' עפ"י התנחומא). גם בעת משבר שכזה למשה אכפת יותר גורל הציבור מגורלו האישי. זהו מודל המנהיגות והחסידות בעם ישראל כפי שמבאר הרמח"ל (מסילת ישרים פ' יט): "זאמנם עוד עיקר שני יש בכונת החסידות, והוא טובת הדור, שהנה ראוי לכל חסיד שיתכוין במעשיו לטובת דורו כולו, לזכות אותם ולהגן עליהם. והוא ענין הכתוב (ישעיה ג'): 'אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, שכל הדור אוכל מפירותיו'. לשם פיתוח מודל זה של מנהיגות אמיתית צריך לבנות את המידות האישיות של המנהיג לא פחות מלהקנות לו כישורי ארגון והנהגה. ישראל נמצא במאבק מתמשך על קיומו. בעת הזאת יש צורך בפיתוח וטיפוח מנהיגות תורנית ברמות שונות שתעמיד חזון תוביל ותחזק את רוח העם.

מקובל לקשור את מושג המנהיגות לתחום הצבאי הפוליטי אולם פעמים רבות המבחן של המנהיגות הוא דווקא בתחום המידות האישיות כפי שאנו לומדים מפרשתנו. אמנם פיקוד צבאי הוא בית ספר טוב למנהיגות הוא מכשיר את היחיד להתמודד עם המרכיבים השונים של המנהיגות, אולם יש כמה נדבכים משמעותיים בבניין המנהיגות שאותם ניתן לפתח דווקא בבית המדרש, בעיקר בתחום גיבוש החזון ובתחום בניין המידות והעצמת האישיות.

בניגוד למחשבה ש"מנהיגות" קשורה אך ורק לשליטה במסגרות ציבוריות, או מתכונת להובלת קבוצת אנשים ליעד, על בית מדרשנו לברר שמנהיגות היא בראש ובראשונה תכונה ומידת נפש. מנהיגות היא הנכונות האנושית להוביל מהלך נדרש ולהתמודד עם הקשיים הכרוכים בו. ממידה זו נובעת המוטיבציה של האדם להוביל את חייו, מתוך בחירה, על פי אמונתו והשקפת עולמו, להיות מוביל ואקטיבי וכמה שפחות מובל ופסיבי. ממנה שואב האדם אמון ביכולתו לעשות ולשנות, לחולל תהליכים רבי השפעה, ולמזער השפעת תהליכים חיצוניים רבי עוצמה על היחיד והציבור. זהו המקור לגלויי אכפתיות, ל"לקיחת אחריות" ולנקיטת יוזמה אקטיבית. מתוך מידה זו אמור האדם לשאוף למעורבות ציבורית ולמנהיגות ברמות שונות - להרחיב את טווח האחריות והאכפתיות שלו גם לגורלו של זולתו ושל הציבור כולו. זאת גם הערובה לפיתוח מנהיגות מתוך תחושת אחריות וענוה ולא מתוך התנשאות.

מחלוקת קרח סובבת סביב סוגיית המנהיגות הנבחרת ע"י הקב"ה. בבית מדרשנו אנו מנסים ללמוד מסוגיות אלה משמעויות אקטואליות לפיתוח וטיפוח מנהיגות בדורנו. קרח בוחר לתקוף את משה רבנו ברמה האישית כאילו הוא מחלק את תפקידי השררה למקורביו: "רב לכם - הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה וכו'. ומדוע תתנשאו - אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לברר לאחריך כהונה" (רש"י פס' ג). כאשר קורח מגייס למחלוקת אנשים נוספים ומערער על המנהיגות של משה רבנו מקבלת המחלוקת ממדים של משבר כללי ומעמידה את מנהיגותו במבחן. מנהיגות אמיתית נובעת מתחושת האחריות והאכפתיות של המנהיג לצרכי הציבור כפי שמבאר הרב קוק זצ"ל (אורות הקודש ח"ג עמ' קנ"ה):

"כל מה שהאדם מתעלה יותר בצורתו הרוחנית, מרגיש הוא יותר את הערך הגדול של הרבים, הציבור מתחיל להיות חי בתוכיותו, בלבבו ועומק רצונו הוא מרגיש את הצרכים הרבים של הציבור, את גודל הערך של החיים, המפעמים בכללות הציבור, והוא עומד כולו לעיני רוחו כדמות חטיבה אחת, הוא מרגיש את המציאות הממשית של הציבור, ומתמלא אליו אהבה

וכבוד אין קץ. ואז הרי הוא מתעלה להיות מנהיג ציבורי אידיאלי, מחשבותיו מתקדשות בקדושת הרבים, ומוסרו מתעלה להיות צדיק לרבים". אדם רגיל מן השורה מרגיש אחריות ואכפתיות על המעגל המצומצם שלו אולם מנהיג אמיתי מתעלה לרמה שבה רדיוס האחריות והאכפתיות שלו מתרחב גם לציבור בכללו, והוא מרגיש אחריות ואכפתיות על גורלו וחיייו כאילו מדובר על חייו שלו.

כאשר מנהיגים מן השורה מותקפים ברמה האישית הם נוטים להיגרר לפן האישי: לשמירה על כבודם ולהתגוננות מפני האיום על עתידם האישי, ולא תמיד מצליחים להישאר ברמה הציבורית והכללית - בדאגה לבל יפגע עתידו של הציבור. במיוחד אמורים הדברים במנהיגים שהקריבו מעצמם עבור הציבור, ועתה הם חשים כפיות טובה בוגדנית מצד בעלי המחלוקת. לעומת זאת תגובתו של משה רבנו להתקפתו של קרח אינה נגררת לרמה האישית, זוהי מנהיגות עילאית שמתייחסת להיבטים המהותיים ולסכנה שמשקפת לציבור מהמחלוקת, כפי שמבארים חז"ל: "זיפול על פניו - מפני המחלוקת, שכבר זה בידם סרוחן רביעי: חטאו בעגל (שמות לב): 'זיחל משה'. במתאוננים (במדבר יא): 'זיתפלל משה'. במרגלים (שם יד): 'זיאמר משה אל ה', ושמעו מצרים', במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו! משל לבן מלך שסרח על

מקובל לקשור את מושג המנהיגות לתחום הצבאי הציבורי או הפוליטי אולם פעמים רבות המבחן של המנהיגות הוא דווקא בתחום המידות האישיות

דרור יצחק וינברג

אלוף-משנה וינברג ז"ל, הקצין הבכיר ביותר שנהרג מתחילת האינתיפאדה, נפל יא' כסלו תשס"ג. וינברג שהיה מיועד להיות מפקד חטיבת הצנחנים, סיים לסעוד את ארוחת ליל שבת בבסיס מפקדת החטיבה, כאשר שמע בדיווחים של רשת הקשר על תקרית ירי בסמטאות חברון. הוא הזעיק את נהג המילואים ואת הקשר האישי שלו, ונסע עמם במהירות למקום האירוע. הוא הורה לחייליו לשמור על עצמם, וקפץ חשוף מהג'יפ כדי לחפש אחר המחבלים. בתוך שניות הוא נפגע בחזהו ממכת אש קטלנית. עוד נהרגו בפיגוע: חמישה שוטרי מג"ב, ארבעה חיילים ושלושה אזרחים. בתקרית גם נפצעו 14 איש.

בן 38 היה במותו. הותיר אחריו אישה וחמישה ילדיו, לאחר מותו נולד לו בן נוסף שנקרא על שמו, דרור נחמיה.

"אני מכיר את הנוער, יש להם דרישה לגדלות, לתביעה אמיתית שלימה. רק תורה התובעת, דורשת, גדולה ובלתי מתפשרת המלווה בדוגמא אישית בעלת מסר ברור, ובמסירות אין קץ, תביא לתוצאות הרצויות."

(ציטוט מדבריו של דרור)

דברים לזכרו של אל"מ דרור וינברג הי"ד / הרב אלי סדן כסלו התשס"ג - שיחה שנאמרה במהלך ערב זיכרון במכינה הישיבתית בעלי.

צריך לומר את האמת, דרור היה בשביל כולנו איזה מושא של אמון ושל גאווה. הנה זה אפשרי, יש מימוש לכל הדברים הגדולים שאנו מדברים עליהם, אך לא זכינו והוא נלקח מאתנו. "מאת ה' הייתה זאת היא נפלאות בעינינו. אני יודע שאפשר לספר על דרור סיפורים בלי סוף אבל אני רוצה להתמקד בכמה דברים שהם נס ופלא והתמצית של כל מה שאנחנו מנסים ורוצים לעשות.

אחדות הקודש והחול

כל פעם שדרור היה אומר "ללמוד תורה שנה אחת זה לא מספיק" אני הייתי מתגלגל מצחוק, דרור אפילו לא למד שנה לפני הצבא, הוא פשוט גמר את הלימודים והתגייס. אחרי חמש שנים בצבא פגשתי אותו, אחרי שכבר היה מפק"צ בסיירת מטכ"ל, ולקח שנה חופש מהצבא וביקש ללמוד איתי בחברותא. מה הוא ביקש ללמוד בחברותא? "נפש החיים". ישבתי ולמדתי איתו בחברותא כמו מישהו משיעור ה'. הטהרה, התפיסה, הענווה של בליעת המילים, העוגג המופלא שהיה לי לשבת ללמוד עם הבחור הזה שעוד לא למד בישיבה גבוהה, רק בישיבה תיכונית, ועכשיו יושב ולומד איתי "נפש החיים" כמו אחד שמעולם לא יצא מבית המדרש.

בשנים הראשונות היינו מביאים אותו לבני-דוד לדבר עם בחורים על הצבא, אך בשלב מסוים הפסקנו עם זה. הוא היה אומר לאנשים "מה זה לא ליטול ידיים?" מי שלא מתכוון לשמור על קלה כבחמורה, על כל סעיף בשולחן ערוך עם הפסיק של המשנה ברורה - שלא יתגייס, שילך להסדר, תורתו אומנתו. לא צריך אתכם. מה זה הדבר הזה? בחור דתי שלא שומר על קלה כבחמורה? הייתה לו מין בריאות כזאת, טבעיות כזאת. היה לו מעט מאוד זמן לשבת בישיבה וללמוד. אך כולו היה תורה. זה משהו מדהים! כל ליל שבת היה יושב שעות ולומד. וזה לא משנה מה עבר לפני כן, יכול להיות שעבר שבוע שלם שבו הוא כמעט לא ישן, וביום חמישי בלילה בדרך כלל לא ישן, ובטח בתקופה שבכל הלילות עסק בתפיסת מבוקשים. אבל בליל שבת היה יושב עם הרב עודד וולנסקי שעה, שעתיים, שלוש, ארבע ואם היה מתנמנם היה קם, מתנער וממשיך ללמוד. אולי במובן מסוים עוד יותר מזה. כל שבת שדרור היה מגיע הביתה, במוצאי שבת היה לוקח את הבן הבכור שלו יואב, יושב על הספסל בישיבה ולומד איתו בחברותא. אהבת תורה. זה קשר נפשי עמוק לתורה ולת"ח.

פגשתי היום בבוקר את הרב יעקב לבנון, והוא אמר: "אני עוד לא יכול להשתחרר. בסוכות האחרון הוא בא לבקר אותי בסוכה, והוא דפק על השולחן ואמר: 'למה אתם לא מחדשים מספיק בתורה? מאיפה אתם חושבים אני יכול לקחת את הכוח לחדש בצבאות? מהחידושים שמחדשים בבית המדרש. תחדשו חידושים, תכתבו עוד ספרים, תגידו דברים שהאוזן לא שמעתם, ואז אני אוכל למצוא שיטות חדשות לתפוס מחבלים'". כך הוא הבין, זאת התובנה שלו מאיפה נובעת הצבאות הישראלית. פעם מישהו אחר סיפר לי על פורים. הוא נכנס אליו הביתה, וישבו שם תלמידי חכמים, ודרור אמר להם "אני דורש מכם, אתם צריכים ללמוד הרבה תורה כל היום וכל הלילה כמו שאני עובד כל היום וכל הלילה, ולחדש חידושים, ולהאיר אור גדול כי כל מה שאנחנו עושים זה רק מכוחכם, זה רק בזכותכם ובכוח מה שאתם עושים". אני כבר הרבה שנים חש את הדבר הזה. הרב קוק חידש את התורה הזאת של אחדות הקודש והחול. כלומר, אחרי הרבה שנים של גלות שהתחנכנו למאוס בענייני החולין ולהיצמד רק אל הקודש, אל עבודת ה' הרוחנית הפנימית היה צריך שהרב קוק יכתוב ויחדש ויפיע פה בעולם הזה את כל המבט על אחדות הקודש והחול. אך זה לא מספיק, הבעיה היא לא רק להגיד את זה. הבעיה שצריך לחיות את זה, צריך נפשיות שמסוגלת לאחד את הקודש והחול בנפש ומתוך כך במעשה. כלומר, זה מתחיל מזה שיש אידיאה כזו, מזה שמופיעה תורה כזאת, מזה שיש הארת נשמה כזאת, מזה שיש כיסופים כאלה, אבל להופיע נפשיות כזאת שיכולה למצוא בקרבה ביחד את העדינות, הטהרה, הקדושה של אהבת תורה ודקדוק מצוות, ביראת שמים טבעית שאין פשרות אפילו לא על קצה זנב של דין, ובאותו זמן להרגיש בנפש את השייכות אל עולם המעשה - זה החידוש היותר גדול של דורינו. כשיש מקום בנפש לשני הצדדים הללו לחיות בשלום זה עם זה, ולהזין זה את זה ולפרנס זה את זה, זו המהפכה הגדולה שאנו מחכים לה. אצל דרור זה היה בצורה מופלאה, טבעית, פשוטה, ברורה, חד משמעית, בלי פשרות.

"העוז והענוה לחי העולמים"

"העוז" זה ללכת נגד, זה לפרוץ, זה לשנות, זה לחדש, זה לעמוד על שלך, זה לעמוד מול כל מיני כוחות שחושבים אחרת ולא לזוז, ולהוביל. בשביל זה צריך המון - "אני". האם זה יכול להופיע ביחד עם ענווה? ענווה אמיתית טבעית? שוב, במילים כן, זה נושא להרבה שיעורים, אך לחיות את זה בנפש זה קשה מאוד. סיפר לי השבוע משהו, שאחרי שהתחילו לחדור ליישובים, דרור החליט לקחת את העסק של הגנת היישובים לידיים, והוא ביקש ממנו להתגייס לחדש ימים, וביחד איתו עבר את כל היישובים בחטיבת יהודה. דרור היה יושב בכל ישוב עם הרבש"צ, עם האחראי בטחון, ותופר את "חליפת הביטחון" של אותו הישוב. קונספציה הגנה על כל ישוב. דרור עבר מיישוב ליישוב ופנה בתקיפות ואמר "יישוב שיעז לא לעשות מאה אחוז מכל דרישות הביטחון, אני מודיע לו שבאותו רגע אני מסיר את האחריות מעליו ושלא יפנה אלי יותר לעולם". אין חוכמות. תקיפות שאין דוגמתה. פה צריך להיות ביטחון של 100% ולא של 99%. "יישוב שלא יעמוד ב 100% של "חליפת הביטחון" שאני דורש ממנו מבחינת סדרי הנהגה, אני מודיע רשמית - אני מסיר אחריות ממנו". כמובן כל היישובים היו צריכים להטמיע את הנורמות. היה ישוב אחד בדרום הר חברון שסייר לעבור לשמירה רגלית, רצה שהתושבים ימשיכו לשמור בתוך רכב מסייר - דרור הוציא את כל חיילי האבט"ש מאותו יישוב, ניתק איתו מגע לחלוטין - עד שהם נכנעו והסכימו לחזור לפטרול הרגלי. אבל מאידך כשישב בישיבות והיה אומר להם שהוא חושב שצריך לעשות כך וכך, ופעם קם שם אחד הרבש"צ, יהודי מבוגר שעבר כנראה הרבה זמן מאז שרץ לאחורונה בתעלות ואמר שצריך להיות אחרת. אז דרור לא התבייש ואמר: "השכל שלכם טוב בדיוק כמו השכל שלי, אם אתם חושבים שמבחינת היישוב יותר טוב ככה - אני מסכים". והוא היה מח"ט! מח"ט שמצד אחד תקיף ומצד שני יכול להגיד שהשכל שלי הוא בדיוק כמו השכל שלכם. זו ענווה גדולה. לדעת להיות תקיף ולהתעקש במקום שצריך, מאידך לכבד את ולהקשיב היטב לדעה של כל אחד - במקום שאכן יש טעם בדברים, זה היה דרור.

אחרי הלוויה בא וסיפר לי ברוך מרזל ספור מדהים. לפני חצי שנה הייתה התנגשות מכוערת, הוא התנפל על המח"ט ודיבר איתו בצורה מכוערת וכתוצאה מכך חבריו כעסו עליו, ורבנים נזפו בו, ואחרי כמה חודשים, כשהוא נרגע, הוא החליט ללכת לבקש סליחה מהמח"ט. הוא ניגש לדרור ואמר לו "המח"ט אני מתנצל ומבקש את סליחתך על כל מה שאמרתי לך", ודרור אמר לו "חשבת אח"כ על מה שאמרתי ואתה בעצם צדקת!" הוא כמעט התעלף. בלי קשר לאיך שדיברת, חשבת אח"כ על מה שדיברת וראיתי שצדקת.

הייתי היום בבוקר בבית המשפחה וסיפר שם אלוף הפיקוד "אני לווייתי את דרור בהרבה מקומות שהיה. בכל יחידה שהגיע הוא שינה את הכל. הוא קיבל יחידה במצב א' ובסיום התפקיד היה שם יחידה אחרת. הבחנתי, אומר האלוף, שבתהליכי השינוי יש שלושה שלבים. בשלב הראשון אנשים לא מבינים 'מה רוצה מאתנו המשוגע הזה'. הסטנדרטים של דרור זה היה מושג בצבא. כל המערכת, כולל קצינים, אנשי מפקדה, פקידים, כולם צריכים להשתנות. השלב השני אחרי כמה שבועות המפקד ממשיך להתעקש, ולאט לאט מתחיל ליישר את המערכת, והכעס הזה מתחלף בהעצה. יש עוד מפקדים שעוברים את שני השלבים. אך אצל דרור תמיד היה את השלב השלישי. השלב שראו שלמרות שהוא תקיף, והוא דורש, והוא מכריח את כולם להשתנות לפי הקו שהוא רוצה, אבל הוא בן-אדם והוא רגיש לעולם, ולא מתגאה, והוא כ"כ ענו וחבר של כולם, שבסוף כולם אהבו אותו. שמעתי את אלוף פיקוד מרכז אומר למשפחה "מפקדים שמעריצים אותם יש לנו לא מעט, אך מפקדים שגם מעריצים אותם וגם אוהבים אותם זה בצבא דבר נדיר". כלומר מפקדים שאוהבים אותם כי הם לא דורשים שום דבר - זה קל, אך מפקדים שגם מעריצים על מה שהם דורשים ועושים וגם אוהבים אותם זה בצבא דבר נדיר. ואני אומר לכם זה רק בגלל סיבה אחת. בגלל ענווה! אני חבר של דרור 16 שנה ואני לא זוכר אפילו פעם אחת שהוא סיפר לי על משהו שהוא עשה. כל מה שאני יודע עליו - זה מסיפורים של אחרים, ואני נפגשתי איתו עשרות פעמים. אני לא זוכר אף פעם שהוא סיפר לי על איזה מבצע, אירוע, הצלחה.

אני אומר שוב, לעמוד וללמד על העוז והענווה - כל הישיבות מלמדות את זה, אבל להיות כאלה - זה כבר קשה מאוד, אני מכיר את זה מהבוגרים שלנו. אלה שהנפש שלהם היא מלאת ענווה והתבטלות מתקשים לפרוץ קדימה, כי בנפש אין להם את התוקפנות,

את היכולת לריב ולהתווכח. דרור היה אדם שכל הזמן שינה, הוא התווכח עם כולם ורץ קדימה, ואעפ"כ כולם אהבו אותו. מי שהקשיב לצליל דבריהם של הרמטכ"ל (בוגי יעלון) ושר הביטחון שאול מופז בהלוויה, שם לב לניגון של אהבה, ולא רק הערכה למפקד הגון. הייתה הרגשה שהם לא מסוגלים לבטא במילים את האהבה העמוקה שהם מרגישים כלפיו. אהבה זה תוצאה של ענוה. היה בדרור חיבור נדיר שעליו אנחנו חולמים, אליו אנחנו מצפים, חבור של עוז ותקיפות, נמרצות והחלטיות. ידיעה לאן הוא הולך עם ענוה, עם עדינות, עם רגישות לזולת, עם אהבת האדם באופן נדיר. זו המנהיגות האמיתית שאנחנו מחכים לה. הרמטכ"ל דיבר על כך שדרור זכה להתמנות לתפקיד מח"ט הצנחנים על כל מה שעשה. מי שיודע את הרכילות בצבא, יודע שהמתמודדים מולו על התפקיד היו אנשים עם כל הנתונים לקבל את התפקיד לפניו מהרבה סיבות, כמו: עמדות פוליטיות, עמדות חברתיות וכד'. זה שהוא זכה מול כל האנשים שהיו להם את הנתונים לקבל את התפקיד, זה הערצה על כל מה שהוא עשה לפני כן. אבל מופז אמר יותר מזה. הוא אמר שהחלטנו לשים אותו בתפקיד הזה כקשר זינוק לתפקידים הגדולים שאדם מסוגו ראוי לעשות. זה שאדם מגיל צעיר מכירים בו תכונות המנהיגות אבל לרגע אחד הוא לא אומר את המילה "אני" - אל זה נשואות עינינו, כמו המנהיג הגדול משה רבנו שהיה "ענו מכל האדם על פני האדמה", כמו דוד המלך התקיף שאמר "ואנכי תולעת ולא איש", כמו אברהם העומד נגד כל העולם ואומר "אנכי עפר ואפר". האידיאל שלנו שעליו אנחנו חולמים זה השילוב המופלא הזה בין מנהיגות מחד, ובין ענוה והתבטלות מנגד, אל מול התפקיד, אל מול הגודל, אל מול הקודש. הרגשה של עבדות, עבד של האידיאה, של הרעיון, אני עבד ה' וישראל עמו, ולכן אני עושה את כל מה שאני יכול לעשות, ומכוח זה מופיעה מנהיגות אמת.

הרב יגאל סיפר ספור מופלא על דרור. כשנכנס לתפקיד בחברון אמר לו הרב יגאל - "מתנחל" כמוך אין סיכוי לשרוד בתפקיד כזה, אתה בטח תמצא את עצמך בהתנגשויות כאלה עם המערכת, אין לך סיכוי לקבל אח"כ את 35! אמר לו דרור - תקשיב, קיבלתי בתוכי החלטה פנימית - שאני עושה את התפקיד הזה כאילו זהו התפקיד האחרון שלי בצה"ל. אני לא מסתכל קדימה, לא מעניין אותי הקידום, אני צריך לעשות את התפקיד הזה כמו שצריך, והשאר - זה לא ענייני. ה' הטוב בעיניו יעשה. היום לצערנו מילים אלו מקבלים משמעות אחרת, כואבת, אבל הפלא הוא - וזה היה הכשרון המופלא של דרור, שדווקא בגלל תפקיד זה קיבל את הפיקוד על הצנחנים! ידע לפרוץ קדימה, להעזיז ולהצליח - וגם לדעת את "גבולות הגזרה" שבהם היה מותר לו לפעול. במספר מקרים שהיו לי שיחות עמו על האסטרטגיה של המאבק שלנו עם הפלישתנאים היה מפסיק אותי בדיבור - אני איש צבא, אני מדבר אתך על הטקטיקה, על האסטרטגיה דבר עם הדרג הפוליטי. ידע את מקומו - ובמקומו פרץ קדימה.

בלוויה של דרור היו שני דברים. היו דברים שאמר הרב עודד, שדיבר ישר לנשמתו של דרור שהלכה ונפרדה מאתנו ולקחה את ברכת הדרך לגנזי מרומים, והיה הדבר השני שזה הדברים שאמרו בוגי ומופז שהיו בעיני לא פחות גדולים. אמרתי לעצמי רק דרור היה יכול ל הביא את שני האנשים הללו לומר מה שהם אמרו, מתוך הרבה אמון, הרבה אהבה, הרבה הערכה שהייתה להם אליו. אני, לצערי הרב, הייתי בלא מעט לוויית צבאיות בשנים האחרונות ולא שמעתי התבטאויות כאלו - שהרמטכ"ל אומר "חוט השדרה של צה"ל בנוי ממפקדי שדה מעולים שמוליכים את הצבא לכל הדברים הגדולים שלו וגם בתוך זה אתה היית משכמך ומעלה בקבוצת המעולים שבתוך המעולים" ומי שמכיר את בוגי יודע שהוא לא היה אומר כך אם לא היה חושב כך. חלק גדול מאד מתפיסת הביטחון של צה"ל היום, נוצרה מכך שדרור ביצע אותה ואח"כ לקח את מי שקובע לשטח, והראה ושכנע, והצבא אימץ את הדברים האלה. אני אומר את זה לא רק כדברי שבח לדרור אלא כדי שנדע שזו בעיית הבעיות שלנו. אני מסתכל על ההיסטוריה של הציונות הדתית בכל מערכותיה, ואני רואה את הבעיה הזאת. אלו שמנסים להשתלב ולשנות דברים, רבים מהם, משתנים בעצמם ובסוף מתפקדים כמו המערכת ואינם משנים כלום, ואלה שרוצים לשמור בעוז על עמדתם השונה מוצאים את עצמם בהתנגשות עם המערכת ועוזבים. אבל אנחנו חייבים לעבוד עם עם ישראל כולו, עם המדינה, עם הצבא, ביחד, דווקא ביחד כי זוהי משימה של כולנו, זו אינה משימה של מפלגה, של סקטור פרטי, כי אנו באים לחיות חיי עם. וצריך לדעת שעם כל החילוקים השונים יש בבסיס הרבה דברים משותפים, שאותם צריכים להרחיב ומכוחם צריך לפעול. יותר מזה - צריך להאמין שבשורש הדברים יש הארה של נשמה יהודית, בשורש התהליך עם ישראל חוזר לחיות את חייו, ועל כן יש אפשרות קמעה קמעה להתקדם.

במילים זה נהדר. אבל לעשות את זה, לחיות את זה, להיות מסוגל באופן נפשי לחיות במערכת שמצד אחד אתה לא מסכים איתה, ומצד שני אתה כל כך מלא ענוה ואהבה, שאתה יכול באמת לחיות עם המערכת בשלום ובאהבה, ע"כ כך שאתה יכול לראות את הטוב שנמצא אצל כל אחד ודרך זה להתחבר ולפעול ולהמשיך להיות שמח ולהקריין ולחייך ולאהוב.

לפעמים הקב"ה לוקח צדיקים למרום כדי שאומר חייהם יעלה למרומים וימשיך לפכות ולפעול גם בנגלה וגם בנסתר, ימשוך את כולנו קדימה. אומר החיים שדרור מדבר אלינו. גם בנגלה, דרך הזיכרון, דרך הסיפורים, דרך המודל שהוצב לפנינו, וגם בנסתר כי כך למדנו: צדיקים הולכים מחיל אל חיל, מה כאן עומד ומשמש - אף למעלה עומד ומשמש. אני בטוח שהוא למעלה באותו מקום - באגף הצבאי, והוא ממשיך להאיר ממרום באותו עוז, גבורה, טהרה, קדושה וענוה בלב כולנו כדי שנמשיך להאיר את אור הגאולה.

דרור השתייך לאחת המערכות המרכזיות, בעלת אחריות כללית - מערכת הביטחון. יחד עם זאת, הוא תמיד ידע לעמוד על הערך המיוחד של המעשה הפרטי כתורם לכל. הכנת ערך לימוד התורה כדבר בעל משמעות זיבורית שפועל על הכלל ומשפיע עליו בקשר ישיר. אחת הבעיות והקשיים הדגולים בדר"כ דווקא אצל אנשי עשייה, היא לשוות למעשיהם הפרטיים ערך זיבורי. הפעילות הזיבורית - הכללית - שהם עסוקים בה נתפסת בצורה ברורה כתרומה לכלל, אבל החיים הדתיים, הרוחניים, ח תורה, לימוד תורה, הרבה פעמים נתפסים כחיים פרטיים שאין להם משמעות זיבורית, כאילו הם לא תורמים לכלל.

דרור דווקא כאיש עשייה שהצטיין בעשייתו, היעיל לתפקיד בעל עוצמה, שליטה עצומה, אחריות גדולה. כמח"ט יהודה - שימרה ענקית שהוא אחראי על אלפי חיי אדם, מפקד על מאות חיילים, התיפקוד שלהם, הפעילות שלהם, יש לו עוצמה אדירה של כסף, של אמצעים, של טכנולוגיות, עובד בשיתוף פעולה עם יחידות מובחרות, מודיעין שב"כ. מהר מאוד ניתן להיתפס למחשבה שלה הכי חשוב בעולם, ושכאן ההשפעה הגדולה ביותר. ולעומת זאת, מה כבר תפילה של אותו יהודי אי שם פועלת? אבל דרור ארבע לא התבלבל.

אדם כמו דרור ידע להידי מתוך עולם המעשה, שהכל מתחיל מהעולם הרוחני. הוא אישית ינק את כל כוחו בעולם העשייה מעולם הרוח. הרב מאיר כהן, מתוך שיחה לנוער עצמונה מוצ"ש וישב התשס"ד.

